ھەج بەدەل تىجارىتىنىڭ ھاراملىقى
ھەققىدە ئوچۇق سۆز

تەييارلىغان: مۇھەممەد يۈسۈپ

تەكشۈرۈپ بېكىتكۈچىلەر:

دوكتور ئابدۇلئەزىز رەھمەتۇللا

سىراجىددىن ئەزىزى

ئابدۇلئەھەد ھاپىز

ئەھمەتتوختى قارىھاجىم

ياسىن ئابدۇلھەكىم

ئابدۇررازاق قارىم

ئۇبۇلقاسىم ئەھمەد

بسم الله الرحمن الرحيم

مۇقەددىمە

بسم الله الرحمن الرحيم

بارچە مەدھىيە ۋە ماختاشلار ئالەملەرنىڭ پەرۋىشچىسى ۋە ئىگىسى بولغان جانابى ئاللاھ تائالاغا خاستۇر. ئۇنىڭغا كائىناتتىكى جىمى مەۋجۇداتنىڭ سانىچە مەدھىيە ئوقۇيمەن ۋە ئۇنى چىن قەلبىمدىن ئۇلۇغلايمەن. ئىنسانىيەتنى جاھالەتنىڭ قاراڭغۇلۇقلىرىدىن ئىماننىڭ نۇرىغا چىقىرىش ئۈچۈن ئالەملەرگە رەھمەت قىلىپ ئەۋەتىلگەن ئۇلۇغ پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد-دۇئالىرىمنى يوللايمەن. ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرىغا، ساھابىلىرىغا، ئۇنىڭ يولىنى داۋاملاشتۇرۇپ كېلىۋاتقان مۇسۇلمان قېرىنداشلىرىمغا مەڭگۈلۈك ئامانلىق تىلەيمەن.

ئىنسانىيەتنىڭ بۇ دۇنيادىكى ئەڭ شەرەپلىك ۋە ئەڭ ئالدىنقى ۋەزىپىسى ئۆزىنىڭ ياراتقۇچىسىنى تونۇش ۋە ئۇنىڭ ئىستىگىنى بويىچە ھايات كەچۈرۈش ئىكەنلىكىدە پۈتۈن ساماۋى دىنلار ئوتتۇرىسىدا ھېچقانداق ئىختىلاپ يوقتۇر. ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن كەلگەن دىنلارنىڭ ھەممىسى پەقەت مۇشۇ ئىككى مەقسەت بىلەنلا كەلگەن.

«ياراتقۇچىنى تونۇپ، ئۇنىڭ ئىستىگىنى بويىچە ياشاش» دېگەن بۇ ئۇلۇغۋار شۇئار ئىسلام دىنىدا «ئىبادەت» دەپ ئاتىلىدۇ.

ھەئە، ئىبادەت دېگەن بارماق بىلەن سانىغىلى بولىدىغان ۋە بىر قانچە مىنۇتنىڭ ئىچىدە ئادا قىلىپ بولىدىغان چەكلىك ئەمەللەرنىلا كۆرسەتمەيدۇ. بەلكى ئىبادەت مۇسۇلمان ئادەمنىڭ پۈتۈن يۈرۈش-تۇرۇشلىرىنى، ئۇنىڭ ھاياتىنىڭ ھەممە ساھەلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدىغان چوڭ بىر ئىسىم. دېمەك، ئىبادەت -يۇقىرىقى تەرىپى بىلەن ئېيتقاندا- ھەممە جايدا ۋە ھەممە ئىشتا تەلەپ قىلىنىدۇ. ئەھۋال مۇنداق ئىكەن، مەسچىتتە مۆمىن، ئائىلىدە پاسىق، ئىدارە-جەمئىيەتلەردە كوممۇنىست، بازارلاردا ئالدامچى، سودا-سېتىقتا ساختىپەز بولغانلارنى ھەرگىزمۇ ئاللاھ تائالانىڭ تەلەپ قىلغىنى بويىچە ئىش كۆرۈپ، ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلغان ھالدا ياشىغۇچىلار دېگىلى بولمايدۇ. چۈنكى ئىبادەت دېگەن ئادەمنىڭ پۈتۈن يۈرۈش-تۇرۇشلىرىنى رەتكە سالىدىغان، قىڭغىرلىقلىرىنى ئىسلاھ قىلىپ تۈزىتىدىغان تەربىيە خاراكتېرىگە ئىگە نەرسە. شۇنىڭ ئۈچۈن ئىبادەت مۆمىن ئادەمنىڭ پۈتۈن ھاياتىنىڭ ھەممە ساھەلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئۇ ھەرگىزمۇ خەددى ھۆددە قىلىنغان ۋەزىپىنى ياخشىسى-يامىنى، چىنى-ساختىسى ھەممىسىنى قارا-قويۇق قىلىپ

ئارقىلا ئىشىكتىن ئۆتكۈزۈۋېتىدىغان ئۆتكۈزۈۋېتىش بولىدىغان نەرسە ئەمەس، بەلكى ئۇ ئىبادەت. ئىبادەتلەرنى تاپشۇرۇپ ئالغۇچى ھوشيار ۋە ئادالەتلىكتۇر. ئۇ بۇنداق بولىشىغا ئەسلا يول قويمايدۇ.

«ياراتقۇچىنى تونۇپ، ئۇنىڭ ئىستىكىنى بىلىش» تىن ئىبارەت ئومۇمىي ئىبادەتنى بىجىرىم داۋاملاشتۇرۇش يولىدا بەلگىلىك رول ئوينىشى ئۈچۈن بەزى مەخسۇس ئىبادەتلەر بەلگىلەنگەن بولۇپ، ئۇلار ناماز، روزا، زاكات ۋە ھەج قاتارلىقلاردۇر.

مۇندەرىجە

مۇقەددىمە.. 5
مۇندەرىجە.. 9
ئىبادەت 13
ئىبادەتنىڭ قوبۇل بولۇش شەرتلىرى 13
ئىبادەتلەرنىڭ تۈرلىرى........................ 15
ئىبادەتتە ۋاكالەت 16
ھەج بەدەل....................................... 19
ھەج بەدەل دېگەن نېمە؟ 19
ھەج بەدەلنىڭ دەلىلى 19
مەزھەب ئۆلىمالىرىغا كۆرە ھەج بەدەل........... 33
مېيت ئۈچۈن ھەج بەدەل قىلىش 33
ھايات ئادەم ئۈچۈن ھەج بەدەل قىلىش ... 34
ھازىرقى ئۆلىمالارغا كۆرە ھەج بەدەل 37
پۇلغا ھەج بەدەل قىلدۇرۇش مەسىلىسى 41
مەزھەب ئۆلىمالىرىنىڭ كۆز قاراشلىرى 41
ھازىرقى زامان ئۆلىمالىرىنىڭ كۆز قاراشلىرى
42 ....
كاپارەت ھەج بەدەل قىلغۇچىنىڭ ئۈستىگە
بولىدۇ... 50

ئەڭ خەسىس تىجارەت- ھەج بەدەل تىجارىتى.. 53
ھەج بەدەل تىجارىتىدىن ئۆرنەكلەر 57
ھەج بەدەل گۇۋاھنامىسى دېگەن نېمە؟ ... 61
ھەج بەدەل قىلدۇرىدىغان بىرەر مۇئەسسەسە يوق 63
ھەج بەدەل قانداق قىلىنىۋاتىدۇ؟ 63
ھەج بەدەل تىجارىتى ھاجىلار ئىچىدىمۇ بار 68 ....
ھەج بەدەل تىجارىتى ئۆمەكنىڭ كادىرلىرىدىمۇ بار 69
پۇلنى ياخشى يوللارغا ئىشلەتتۇق دەيدىغانلار 70 ....
ھەج بەدەل تىجارىتىدىكى قويمىچىلىقلار 72
ھەج بەدەل قويمىچىلىرى ۋىجدانسىزلاردۇر 72
ھەج بەدەل دېگەن تىجارەت ئەمەس....... 73
ھەج بەدەلنى تىجارەتكە ئايلاندۇرىۋېلىش جىنايەت 74
ھەج بەدەل ساختىپەزلىكىدىن يەنە بىر كۆرۈنۈش.................................... 75
ھەرەمگە بارغانلارغا پۇلنى تۇتقۇزۇش كۇپايىمۇ؟.................................... 77
ھەرەمدە تۇرغانلار پەرىشتە ئەمەس......... 78

ھاجىلىق ئۇنۋانى بەرگۈچىلەر ھەزەر قىلسۇن
79 ....
ھەج بەدەل قىلغانىنىڭ ھەممىسى قويمىچى
80 ....ئەمەس
83 ......پۇل بەرگەنىنىڭ ھەممىسى ھاجى بولمايدۇ
ھەج بەدەلگە پۇل سەرپ قىلغانلار ھاجى
83 ....بولامدۇ؟
ھەج پەرز بولمىغان ئادەم ھەج بەدەل
85 ....قىلدۇرمايدۇ

ئىبادەت

ئىبادەتنىڭ قوبۇل بولۇش شەرتلىرى

ئىسلام دىنىنىڭ پرىنسىپىدا، مۇسۇلماندىن سادىر بولغان ھەر قانداق بىر ئەمەل- ئىبادەتنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا قوبۇل بولىشى ئۈچۈن ئىككى چوڭ شەرت بار بولۇپ، بىرى ئىخلاس، يەنە بىرى ئەمەل-ئىبادەتنىڭ ئىسلام كۆرسەتمىسىگە ئۇيغۇن بولىشىدۇر. بۇ ئىككى شەرت تولۇق ھازىر بولمىغان قانداقلا بىر ئەمەل-ئىبادەت قوبۇل بولمايدۇ. بۇنىڭ تەپسىلاتى مۇنداق:

1. ئىخلاس ئىبادەتنىڭ كاپالىتىدۇر. ئىخلاستىن مەھرۇم قالغان ئىبادەت ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا رەت قىلىنىدۇ. ئىخلاس- ھەر ئىشنى ئاللاھ تائالا ئۈچۈنلا قىلىش يەنى قىلماقچى بولغان ھەر قانداق بىر ئەمەل- ئىبادەتتە پەقەت ئاللاھ تائالانىڭ رازىلىقىنى كۆزلەش دېگەنلىكتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ:« ئەمەللەرنىڭ قوبۇل بولىشى پەقەت نىيەتلەرگە باغلىقتۇر، ھەركىم

ئۆزىنىڭ نىيەت قىلغان نەرسىسىگە ئېرىشىدۇ»[1] دېگەن ھەدىسى ئىخلاسنىڭ ئەمەل ئىبادەتلەرنىڭ قوبۇل بولىشىدا شەرت ئىكەنلىكىگە دەلىلدۇر.

2. ئىبادەتنىڭ ئىسلام كۆرسەتمىسىگە ئۇيغۇن شەكىلدە ئادا قىلىنماسلىقى بۇ ئىبادەتنىڭ رەت قىلىنىشىغا سەۋەب بولىدۇ. چۈنكى ئىسلام دىنىدا ھەر قانداق بىر ئىبادەتنىڭ مەلۇم قائىدە- سىستېمىسى بار. شۇڭا ئۆزى خالىغان يول بىلەن ئىبادەت قىلغانلارنىڭ ئىبادەت دەپ قىلغانلىرى بىكاردۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ« كىمكى ئەمەلىنى بىزنىڭ دىنىمىزدا كۆرسىتىلگەن بويىچە قىلمايدىكەن، ئۇنىڭ قىلغانلىرى رەت قىلىنىدۇ»[2] دېگەن ھەدىسى قۇرئان كەرىم ۋە سەھىھ ھەدىسلەردە كۆرسىتىلگەن قائىدە-سىستېمىسى بويىچە ئورۇندالمىغان ئەمەل-ئىبادەتلەرنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا قوبۇل بولمايدىغانلىقىغا دەلىلدۇر.

(1) بۇخارى رىۋايىتى.
(2) مۇسلىم رىۋايىتى.

ئىبادەتلەرنىڭ تۈرلىرى

ئىسلام ئىبادەتلىرى جىسمانىي ئىبادەتلەر، ئىقتىسادىي ئىبادەتلەر ۋە جىسمانىي ھەم ئىقتىسادىي ئىبادەتلەر دەپ3 تۈرگە بۆلۈنىدۇ.

جىسمانىي ئىبادەتلەر دېگىنىمىز: ناماز ئوقۇش، روزا تۇتۇش، ئاتا-ئانىنىڭ خىزمىتىنى قىلىش دېگەنگە ئوخشاش بەدەنىنىڭ ھەرىكىتى بىلەن ئورۇندىلىدىغان ئىبادەتلەرنى كۆرسىتىدۇ.

ئىقتىسادىي ئىبادەتلەر دېگىنىمىز: زاكات، سەدىقە ۋە فىتىر سەدىقىسى بېرىش، يوقسۇللارغا خالىسانە پۇل-مال ياردەم قىلىش دېگەنگە ئوخشاش پۇل سەرپ قىلىش بىلەن ئادا قىلىنىدىغان ئىبادەتلەرنى كۆرسىتىدۇ.

جىسمانىي ھەم ئىقتىسادىي ئىبادەتلەر دېگىنىمىز: جىھاد، ھەج، ئۆمرە، ئىلىم تەھسىل قىلىش يولىدا سەپەر قىلىش دېگەنگە ئوخشاش ھەم بەدەنىنىڭ ھەرىكىتى بىلەن ھەم پۇل -مال سەرپ قىلىش بىلەن قىلىنىدىغان ئىبادەتلەرنى كۆرسىتىدۇ.

ئىبادەتتە ۋاكالەت

1. جىسمانىي ئىبادەتلەردىن ناماز ئۈچۈن ۋاكالەت قوبۇل قىلىنمايدۇ(يەنى بىراۋ يەنە بىرى ئۈچۈن ناماز ئوقۇپ قويۇشى جائىز ئەمەس). بۇنىڭغا پۈتۈن ئىسلام فىقھشۇناسلىرى ئىتتىپاقتۇر. ئەمما ئۈستىدە پەرز ياكى ئاتىۋەتكەن روزىسى قالغان ھالدا ئۆلۈپ كەتكەن ئادەم ئۈچۈن ئۇنىڭ باللىرىنىڭ ئۇنىڭغا ۋاكالىتەن روزا تۇتۇپ قويۇش مەسىلىسىدە ئىختىلاپ بار[3].

(3) ئىمام بۇخارى بىلەن مۇسلىم ئىبنى ئابباستىن رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىسكە كۆرە، بىر ئايال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن «يارەسۇلەللاھ! ئانام ئۆلۈپ كەتتى، ئۇنىڭ ئۈستىدە ئاتىۋەتكەن روزىسى قالغان ئىدى، مەن تۇتۇپ قويسام بولامدۇ؟»دەپ سورىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا:«ھەئە، تۇتۇپ قويسىڭىز بولىدۇ، ئېيتىڭچۇ، ئەگەر ئانىڭىزنىڭ ئۈستىدە بىراۋنىڭ قەرزى بولغان بولسا، تۆلەيتتىڭىز ئەمەسمۇ؟ »دېگەن. ئىمام بۇخارى بىلەن مۇسلىم ئىبنى ئابباستىن رىۋايەت قىلغان يەنە بىر ھەدىسكە كۆرە، بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئانىسىنىڭ رامىزاندا تۇتالمىغان پەرز روزىسى قالغان ھالدا ۋاپات بولغانلىقىنى ۋە ئۇنىڭ ئورنىغا روزا تۇتۇپ قويۇش

ھەققىـــــدە ســـــورىغاندا، پەيغەمـــــبەر ئەلەيھىسســـــالام ئۇنىڭغــا:«ئاناڭنىــڭ ئۈســتىدە بىراۋنىــڭ قەرزى بولســا، ئۆتەمتتىـــــــڭ؟»دەپ ســـــورىغان. ئـــــــادەم «ھەئە، ئۆتەيتتىم»دېگەن، ئاندىن ئۇنىڭغا:«ئاللاھنىڭ ھەققىنى ئادا قىلىش ھەممىدىن مۇھىمدۇر»دېگەن.

ھەنەفىي، شافىئىي، مالىكى ۋە ھەنبەلىي مەزھەبلىرىگە كـۆرە، ھايـات ئـادەم ئۈچـۈن باشـقا بىرىنىـڭ روزا تۇتـۇپ قويۇشـى جائىز ئەمەس. چۈنكى مۇنداق ئادەم تېنى ساق بولسا ئـۆزى تۇتىـدۇ. ئەگەر كېسـەل بولسـا، سـاقايغىچە كۈتىـدۇ. ئەگەر ساقىيىشتىن ئۈمىد بولمىسا ياكى بەك قېرىپ كەتكەن بولسا، تۇتالمىغان ھەر بىر كۈنى ئۈچۈن فىدىيە بېرىدۇ.

ئەمما ئۆلـۈپ كەتـكەن ئادەمنىـڭ تۇتالمىغـان روزىسـىغا كەلسـەك، شـافىئىي مەزھـىبىگە كـۆرە، ئۇنىـڭ پەرزەنتلىـرى تۇتۇپ قويۇش ياكى فىدىيە بېرىشتىن ئىبارەت ئىككىسىنىڭ بىرىنـى تاللايـدۇ. ھەنبەلـي مەزھـىبىگەر كـۆرە، مېيتنىـڭ تۇتالمىغـــان روزىســـى ئـــاتىۋەتكەن روزا بولســـا، ئۇنىـــڭ پەرزەنتلىرىـــدىن بىـــرى تۇتـــۇپ قويســـا بولىـــدۇ، ئەگەر رامىزاننىڭ روزىسى بولسا، تۇتۇپ قويۇشقا بولمايـدۇ. مـالىكىي ۋە ھەنەفىـــي مەزھەبلىـــرىگە كـــۆرە، مېيـــت ئۈچـــۈن روزا تۇتۇلمايـدۇ، نـاۋادا مېيـت ئۈسـتىدىكى روزىنـى ئـادا قىلىـپ قويـۇش ھەققىـدە ۋەسـىيەت قىلغـان بولسـا، فىـدىيە بېـرىش بىـلەن ئـادا قىلسـا بولىـدۇ.(«ئىبـادەتلەردە ۋاكـالەت»نـاملىق

2. زاكات، فىتىر سەدىقىسى ۋە ھەر قانداق بىر خەير-ئېھسانغا ئوخشىغان ئىقتىسادىي ئىبادەتلەردە ۋاكالەت قوبۇل قىلىنىدۇ، يەنى زاكات، فىتىر سەدىقىسى ۋە خەير-ئېھسان قاتارلىقلارنى ھەقلىق بولغان كىشىلەرنىڭ قوللىرىغا يەتكۈزۈپ بېرىش ۋە تەقسىم قىلىشقا ئوخشىغان ئىشلاردا پۇل-مال ئىگىسى باشقا بىرىنى ئۆزىدىن ۋەكىل قىلىپ بەلگىلىسە بولىدۇ، دېگەنلىك.

3. ھەجكە ئوخشىغان ھەم جىسمانىي ھەم ئىقتىسادىي ئىبادەتلەرنى بىراۋنىڭ باشقا بىرى ئۈچۈن ئادا قىلىپ قويۇش مەسىلىسىدە ئىسلام فىقھشۇناس ئالىملىرى ئوتتۇرىسىدا ئىختىلاپ بار. مالىكىي مەزھىبىدىن باشقا مەزھەبلەرگە كۆرە، ھەم جىسمانىي ھەم ئىقتىسادىي ئىبادەتلەرنى مەلۇم شەرتلەر ئاستىدا ۋاكالەت بىلەن ئادا قىلغىلى بولىدۇ.

كىتابىنىڭ 327-بېتىدىن).

ھەج بەدەل

ھەج بەدەل دېگەن نېمە؟

ھەج بەدەل- ھەرەمگە كېلەلمەيدىغان بىرى ئۈچۈن باشقا بىرىنىڭ ھەج پائالىيىتىنى ئادا قىلىپ قويۇشى دېگەنلىكتۇر. بۇنداق قىلغان ھەجنىڭ ساۋابى قىلدۇرغۇچىغا بولىدۇ. ھەج بەدەلنى قىلغۇچىغۇ ئۇنىڭ نىيىتى ۋە ئىخلاسىغا چۇشلۇق ساۋاب يېزىلىشى كۈتۈلىدۇ.

ھەج بەدەلنىڭ دەلىلى

ھەج بەدەل ھەققىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن كەلگەن سەھىھ ھەدىسلەر تۆۋەندىكىلەردۇر:

1. سەئىيد ئىبنى جۇبەير ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباستىن رىۋايەت قىلىدۇكى، جۇھەينە قەبىلىسىدىن بىر ئايال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا كېلىپ، ئۇنىڭدىن:"ئانام ھەج پەرزىنى ئادا قىلىشقا نەزر قىلغان (ئۈستىگە ئېلىۋالغان)[4] بولسىمۇ، ئۇنى ئادا قىلالماي ئۆلۈپ

---

(4) ئەرەب تىلىدىكى «نذر» سۆزى: ئۈستىگە ئېلىۋېلىش، چىن

كەتتى، شۇڭا ئانام ئۈچۈن مەن ھەج قىلىپ قويسام بولامدۇ؟" دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا جاۋاب بېرىپ :"ھەئە، ئانىڭىز ئۈچۈن ھەج قىلىپ قويسىڭىز ئەلۋەتتە بولىدۇ. ئېيتىڭچۇ، ناۋادا ئانىڭىزنىڭ بويىنىدا قەرزى بولغان بولسا، ئۇنى ئادا قىلامتىڭىز؟ ئاللاھنىڭ ھەققىنى ئادا قىلىڭلار! چۈنكى ئاللاھنىڭ ھەققى ئادا قىلىشقا ئەڭ ھەقلىق"دېدى»[5].

2. سۇلايمان ئىبنى يەسار رىۋايەت قىلىدۇكى، ئىبنى ئابباس مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋىدا ھەججىنى قىلغان يىلى خەسئەم قەبىلىسىدىن بىر ئايال كېلىپ، ئۇنىڭدىن:"يارەسۇلەللاھ! ئاللاھنىڭ بەندىلىرىگە ھەججىنى پەرز قىلىشى ئاتامنىڭ قېرىپ ئۇلاق ئۈستىدە ئولتۇرالمايدىغان ۋاقتىغا توغرا كېلىپ قالدى، مەن ئاتام ئۈچۈن ھەج قىلسام ئۇنىڭدىن ئادا بولامدۇ؟"دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «ھەئە» دەپ

ۋەدە قىلىش دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ. بۇنىڭغا بىنائەن، بىراۋ بىرەر ياخشى ئىشنى قىلىش ئۈچۈن ئۆز-ئۆزىگە ۋەدە بېرىپ، بۇ ئىشنى ئۈستىگە ئالغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ ئۇنى ئادا قىلىشى ۋاجىب بولۇپ قالىدۇ.

(5) بۇخارى رىۋايىتى.

جاۋاب بەردى»[6].

3. ئىبنى ئاباستىن رىۋايەت قىلىنىدىكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ئادەمنىڭ « شۇبرۇمە ئۈچۈن لەببەيكە»دېگەنلىكىنى ئاڭلاپ قېلىپ، ئۇنىڭدىن« كىم ئۇ شۇبرۇمە دېگەن؟» دەپ سورىۋىدى، ئادەم ئۇ مېنىڭ قېرىندىشىم (ياكى تۇغقىنىم) ئىدى دەپ جاۋاب بەردى. ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭدىن «ئۆزۈڭ ئۈچۈن ھەج قىلىپ بولغانمىتىڭ؟» دەپ سورىدى، ئادەم «ياق»دەپ جاۋاب بەردى، ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا«ئاۋۋال ئۆزۈڭ ئۈچۈن ھەج قىل، ئاندىن شۇبرۇمەگە قىل»دېدى[7] ئالدىنقى ئىككى ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىرى، ھەجنى ئارمان قىلىپ يۈرۈپ ئۆلۈپ كەتكەن، يەنە بىرى، قېرىلىقتىن ئۇلاق ئۈستىدە ئولتۇرالمايدىغان ھالەتتىكى ئىككى كىشى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ پەرزەنتلىرىنىڭ ھەج بەدەل قىلىپ قويۇشىغا رۇخسەت قىلغان.

---

(6) بۇخارى رىۋايىتى.
(7) ئىبنى ماجە رىۋايەت قىلغان، ئالبانى «سەھىھ» دەپ باھالىغان ھەدىس.

كىيىنكى ھەدىستە بولسا، بىراۋنىڭ قىرىندىشى ياكى تۇغقىنى ئۈچۈن ھەج بەدەل قىلىپ قويۇشىنىڭ جائىزلىقى ۋە ئاۋۋال ئۆزىنىڭ ھەج قىلىپ بولغان بولىشى شەرت ئىكەنلىكىگە ئىشارەت قىلىنغان. بۇ ھەدىسلەردىن تۆۋەندىكىدەك ھۆكۈملەرنى چىقىرىشقا بولىدۇ:

1. ئۆز-ئۆزىگە ۋەدە بېرىپ ھەج قىلىشنى ئۈستىگە ئالغان بولسىمۇ، ئۇنى ئادا قىلىشقا كەلگەندە شارائىت يار بەرمەي، ھەرەمگە بارالماستىن ئۆلۈپ كەتكەن مۇسۇلمان ئادەم ئۈچۈن ئاۋۋال ئۆزىنىڭ ئۈستىدىكى ھەج پەرزىنى ئادا قىلىپ بولغان باللىرىدىن بىرى خالىسانە ھەج قىلىپ قويسا بولىدۇ.

ئەگەر بالىسى بولمىسا ياكى بولغاندىمۇ ھەرەمگە بارالمىسا، يېقىن تۇغقانلىرىدىن بىرى، ئۇمۇ بولمىغاندا، دىيانەتتى ۋە راستچىللىقى بىلەن تونۇلغان ياخشى كىشىلەردىن بىرى ھەج بەدەل قىلىپ قويسا بولىدۇ.

نېمە ئۈچۈن ھەج بەدەلنى ئۆزىنىڭ بالىسى قىلغىنى ئەۋزەل؟

چۈنكى ھەج پەرزىنى ئادا قىلىش جەريانى خۇددى كۆڭۈلدىكى بەش ۋاخ نامازنى ئادا قىلىش جەريانىغا ئوخشاشلا ئىبادەت جەريانىدۇر. نامازدىكى قىيام، رۇكۇ،

سەجدە، تەشەھھۇد قاتارلىق پائالىيەتلەردە قانداق ئىخلاس ۋە سەممىيلىك تەلەپ قىلىنسا، ھەج پائالىيەتلىرىدىكى مىنادا تۇرۇش، ئەرەفاتتا ھازىر بولۇش، كەبىنى تاۋاپ قىلىش، سافا بىلەن مەرۋىنى سەئى قىلىش قاتارلىق پۈتۈن پائالىيەتلەردە شۇنداق ئىخلاس ۋە سەممىيەت تەلەپ قىلىنىدۇ. ناۋادا بۇ ئىخلاس ۋە سەممىيەت يېتەرلىك بولمىسا، خۇددى ساختا پۇل بانكىدا ئاقمىغاندەك، بۇنداق ھەجمۇ ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا ئاقمايدۇ. چۈنكى ئىخلاس ئەمەل-ئىبادەتنىڭ قوبۇل بولىشىنىڭ كاپالىتىدۇر.

ئىنسانلارنىڭ خاراكتېرى ھەممىگە مەلۇمكى، بىراۋ ئۆزىنىڭ ئاتىسى ياكى ئانىسى ياكى بالىسى ياكى بىر تۇغقان قېرىندىشى ياكى سۆيۈملۈك ئۇستازى ئۈچۈن ھەج بەدەل قىلغىنىدا، ئۇنى چوقۇم ۋايىغا يەتكۈزۈپ خۇددى ئۆزى ئۈچۈن قىلىۋاتقاندەكلا ئادا قىلىدۇ. بۇنى ھېچكىم ئىنكار قىلالمايدۇ. ئەمما بىراۋ ئۆزىنىڭ ئاتىسىمۇ ئەمەس، ئانىسىمۇ ئەمەس، بالىسىمۇ ئەمەس، قېرىندىشى ياكى سۆيۈملۈك ئۇستازىمۇ ئەمەس، بەلكى كۆرۈپ باقمىغان يات بىرى ئۈچۈن ھەج بەدەل قىلماقچى بولسا، ئالدىنقىلار ئۈچۈن ھەج بەدەل قىلغان دەرىجىدە قىلامدۇ؟ مۇمكىن ئەمەس. چۈنكى ئىنسان ئۆزىنىڭ ياكى خۇددى ئۆزىنى سۆيگەندەك سۆيىدىغان بىرىنىڭ ئىشىدىن باشقىلارنىڭ ئىشىنى تولۇپ تاشقان قىزغىنلىق ۋە ھەۋەسكارلىق بىلەن

قىلمايدۇ. بەلكى بولىشىغا قىلىپ قويىدۇ. بۇ دۇنيانىڭ ئىشلىرىدا شۇنداق بولغان يەردە، ئاخىرەتلىك ئىشلاردىچۇ؟ ھەج بەدەلنى ئادا قىلىشتىچۇ؟ ئۆزى ياكى ئۆزىدەك سۆيگەن بىرى بولمىغان كىشىلەر ئۈچۈن ھەج بەدەل قىلغان ئادەم ھاجىلار ماڭغاندەك ماڭىدۇ، ئۇلار ئولتۇرغاندەك ئولتۇرىدۇ، كەبىنى تاۋاپ قىلىدۇ، سافا بىلەن مەرۋىنى سەئى قىلىدۇ، مىنادا قونىدۇ، ئەرەفاتتا ھازىر بولىدۇ، يەنى ھەممىنى قىلىدۇ. ئەمما قانداق قىلىدۇ؟ رەسمىيەت ھېسابىدا قىلىپ قويىدۇ. چۈنكى ئۇنىڭ ئۈچۈن مۇھىم بولغان ئىش تېزرەك بۇ رەسمىيەتتىن قۇتۇلۇپ ئارام ئېلىش بولۇپ قالىدۇ. شۇڭا مۇنداق ئادەم سىرتقى پائالىيەتلەرنى ئادا قىلغان بىلەن ئۆزىنى ئىبادەت ئىچىدە تۇرغاندەك ھېس قىلمىغانلىقتىن، ھەج پائالىيەتلىرى ئىچىدە باشقىلارنىڭ غەيۋىتىنى قىلىش، ئىبادەت ۋاقتىدا ئۇخلاش، كىشىلەرگە زىيان يەتكۈزۈش، تاماكا چېكىش، پۇلى بار تۇرۇپ تارقىتىلغان سەدىقىلەرگە يۈگۈرۈش، ھاجىلارغا ئازار بېرىش قاتارلىق گۇناھ-مەسىيەتلەردىن ساقلىنالماسلىقى مۇمكىن.

ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ ھەج بەدەلنى پەقەت پۇل ئۈچۈنلا قىلغان بولسىچۇ؟ خۇددى كىشىلەر كۆنۈلۈكنى سېتىۋالىدىغان مەدىكارلاردەكلا ئۆزىنى بىراۋغا ھەج بەدەل قىلىش ئۈچۈن 5كۈنلۈك سېتىشنى ئادەت قىلىۋالغان بىر

ئادەمدە قانچىلىك ئىخلاس بولسۇن؟

مۇنــــداقلارنىڭ قىلغـــان ھەج بەدىلىنىـــــڭ قوبـــۇل بولماسلىق نىسبىتى ئاۋۋالقىلارنىڭكىدىن ئەلـۋەتتە يـۇقىرى. چـۈنكى ئـاۋۋالقىلار پـۇل ئۈچـۈن ھەج قىلمىغـان بولسـىمۇ، ھەجنىـــڭ پەرز، ۋاجىبلىرىنـــى تولـــۇق ئورۇندىماســـلىقى، ئىخلاســـــىزلىقى ۋە سەمىمىيەتســـىزلىكى ســـەۋەبتىن بـــۇ ھەجنىـــڭ ســـاۋابىدىن مەھـــرۇم قالســـا، كېيىـــنكىلەر پۇلغـــا ياللانغانلىقى ۋە پۇلنىلا كۆزلەپ ھەج قىلغانلىقى سەۋەبلىك ســاۋابتىن مەھــرۇم قالــدۇ. ھەر ئىككىســى يــوق ســاۋابنى كىمگە بېرەلىسۇن؟

2. ھەج قىلىشقا شارائىتى تولۇق تۇرۇپ، ھاياتىـدا بىـرەر قېتىم بولسـىمۇ ھەج قىلىشنى ئـويلاپ قويمىغـان، يولىنىمـۇ ماڭمىغـان ۋە شـۇ ھـالىتى بىــلەن ئـۆلگەن ئـادەم ئۈچـۈن قىلىنغـان ھەج بەدەل قوبـۇل بولمايـدۇ. چـۈنكى ئادەمنىـڭ ئـۆزى بىۋاسـتە قىلغـان ئىبادەتلىرىـدىنمۇ بەزىسـى تولـۇق يېتەرسـىزلىكلەر تـۈپەيلى قوبـۇل بولمايـدىغان تۇرسـا، بىـراۋ ئـۆزى ئورۇنداشـنى خالىمىغـان بىـر ئىبـادەتنى باشـقا بىـرى كېلىپ زورىغا ئۇنىڭغا تېگىپ ئورۇنداپ قويسا ئـاللاھ تائـالا ئۇنى ئۇنىڭدىن قوبۇل قىلامدۇ؟ ئۇنىـڭ ئۈسـتىگە ئىبـادەت دېگەن ھەر كىم ئۆزى قىلىش بىلەنلا ئادا تاپىدىغان نەرسە تۇرســا. ئەگەر پـــۇل بىـــلەن ئـــادەم يـــاللاپ ئىبادەتنىـــڭ

مەسئۇلىيىتىدىن چىققىلى بولىدىغان ئىش بولسا ئىدى. پۇلى بار مىليونېرلار ئەڭ ئاۋۋال جەننەتكە كىرسە بولاتتى.

ئەمدى ھەدىستە، ئۆلۈپ كەتكەن ئايال ئۈچۈن ئۇنىڭ قىزىنىڭ ھەج قىلىپ قويۇشىنىڭ سەۋەبى شۇكى، ئايال ئۆزىگە ھەج پەرز بولۇشىنىڭ شەرتلىرىگە توشقانلىقتىن، ھەج پەرزىنى ئادا قىلىشنى ئۈستىگە ئېلىۋالغان، ئەمما ئۇنى ئادا قىلىشقا ئۆمرى يار بەرمەستىن ئۆلۈپ كەتكەن. شۇڭا بۇ ھەج ئۇنىڭ ئۈستىدە قەرز بولۇپ قالغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ قىزىنىڭ ئانىسى ئۈچۈن ھەج قىلىپ قويۇشى جائىزلا ئەمەس، بەلكى پەرز بولۇپ قالغان. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەزكۇر ھەدىستىكى «ئېيتىڭچۇ، ناۋادا ئانىڭىزنىڭ بويىندا قەرزى بولغان بولسا، ئۇنى ئادا قىلامتىڭىز؟ »دېگەن سۆزى بۇنى ئىپادىلەيدۇ.

3. ھەجنىڭ يېتەرلىك ئىقتىسادقا ئىگە بولۇش ۋە يولنىڭ ئوچۇق بولۇشىدىن ئىبارەت شەرتلىرىگە توشمىغانلىقتىن، ھەج قىلالماي ئۆلۈپ كەتكەنلەر ئۈچۈن ھەج بەدەل قىلىنمايدۇ. چۈنكى ئۇلار ھايات ۋاقتىدا ھەج قىلىش شەرتلىرىگە توشمىغانلىقى ئۈچۈن ئۇلارغا ھەج پەرز بولمىغان. بىراۋغا ھايات ۋاقتىدا پەرز بولمىغان ھەج ئۇ ئۆلگەندىن پەرز بولۇپ قالمايدۇ.

ئەمدى شۇنداق بولسىمۇ، ئۆلۈپ كەتكەن ئاتا-ئانىغا

ئاتاپ ھەج بەدەل قىلدۇرۇپ قويسا ساۋاب بولامدۇ؟ دېگەن سوئال كېلىشى مۇمكىن. بۇنىڭغا مۇنداق دەپ جاۋاب بېرىلىدۇ:

(1) ئاتا-ئانىسىنى ساۋابتىن بەھرىمەن قىلاي دېگەن ئادەم ھەج بەدەل ئۈچۈن ئاتىغان پۇلىنى جەمئىيەتتىكى يېتىم-يېسىرلارغا، تۇل ئاياللارغا، مەدرەسە تالىبلىرىغا، تۇغقانلىرىنىڭ ياكى قوشنىلىرىنىڭ ياكى كۆڭلى تارتقان كىشىسىنىڭ ئالى مەكتەپتە پۇل قىيىنچىلىقى تارتىۋاتقان بالىلىرى بولسا، شۇلارغا خەجلەپ بەرسە، ئۇنى ھەج بەدەل قويمىچىسىغا بەرگەندىن ياكى قويمىچى بولمىسىمۇ بىرلا ئادەمگە بېرىپ ئۇنى بەھرىمەن قىلغاندىن نەچچە ھەسسە ئارتۇق ساۋاب ۋە ئەجىر ئەزىم تاپىدىغانلىقىنى بىلسە ئىدى، ھېچكىم ئاتىغان پۇلىنى ساۋاب بولىشى نامەلۇم بولغان ئىشقا سەرپ قىلماي، يوقسۇللارنى يۆلەشتىن ئىبارەت ساۋابى ئېنىق ۋە كاپالەتلىك ئىشقا خەرج قىلغان بولاتتى.

(2) زاكاتنى، سەدىقىنى ۋە ھەر قانداق بىر خەير ئىھسانىنى يىراقلارغا بەرگەندىن كۆرە، ئۆزىنىڭ تۇغقانلىرى ياكى قوشنىلىرى ياكى تونۇشلىرى ئارىسىدىكى ئېھتىياج ئىگىلىرىگە بەرسە ھەم سەدىقىنىڭ ھەم سىلە-رەھىمنىڭ ساۋابىدىن ئىبارەت ئىككى قات ساۋاب قازىنىدىغانلىقىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئېيتقان. ئەھۋال بۇنداق ئىكەن،

راستىنلا ساۋاب ئىزدىگەن ئادەم ئۆزى تونۇمايدىغان ئادەملەرگە ھەج بەدەل قىلدۇرۇپ ساۋاب تاپىمەن دېمەستىن، كۆز ئالدىدىكى نەق ساۋاب بولىدىغان ئىشلارغا پۇل سەرپ قىلىدۇ. بۇ ئىككى قات ساۋابنى ھەركىم ئۆلۈپ كەتكەن ئاتا-ئانىسىغا ئاتىسا، بۇ ساۋاب ئۇلارغا نەق يېتىدۇ ئەمەسمۇ؟

(3) جەمئىيەتتىكى ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ ھالىدىن خەۋەر تېپىش شۇ جەمئىيەتتىكى قول ئىلكىدە بار كىشىلەرنىڭ ئۈستىگە پەرز بولۇپلا قالماستىن، بەلكى ئىمانىنىڭ تەلەبلىرىدىن بىرىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «قوشنىسىنىڭ ئاچ قالغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ، ئۆزى توق ياتقان ئادەم مۆمىن بولالمايدۇ»[8] دېگەن ھەدىسى بۇنى ئىپادىلەيدۇ. راستىنلا ئاتا-ئانىسىغا ساۋاب قازاندۇرۇشنى ئىستىگەن ئادەم ساۋابى كاپالەتكە ئېلىنمىغان ھەج بەدەلنى قىلدۇرىمەن دەپ يۈرمەستىن، ئاتىغان پۇلنى مۇنداق زۆرۈر بولغان ئىجتىمائىي پەرزنى ئادا قىلىشقا سەرپ قىلىدۇ. بۇ ئارقىلىق ئۇ ئادەم ئاتا-ئانىسىنى تەسەۋۋۇر قىلغىنىدىنمۇ ئارتۇق ساۋابقا

(8) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

ئېرىشتۈرىدۇ. چۈنكى پەرزنى ئادا قىلغانلىقنىڭ ساۋابى نەپلىنى ئادا قىلغانلىقكىدىن ئەلۋەتتە ئارتۇق بولىدىغانلىقىنى ھېچكىم ئىنكار قىلالمايدۇ.

(4) ئاتا-ئانىسى ئالەمدىن ئۆتۈشتىن بۇرۇن ئۆزى ئۈچۈن ھەج قىلىپ قويۇشنى ۋەسىيەت قىلغان بولسا، ئۇنىڭ قالدۇرغان مال-دۇنياسىنىڭ ئۈچتىن بىرىدىن كۆپ خەرج قىلماسلىق شەرتى بىلەن ھەج بەدەل قىلىش ياكى قىلدۇرۇش باللارنىڭ ئۈستىدە قەرزدۇر.

(5) بىراۋغا ھەج بەدەل قىلىپ قويماقچى بولغان ئادەمنىڭ ئاۋۋال ئۆزىنىڭ ئۈستىدىكى پەرز ھەجنى ئادا قىلىپ بولغان بولىشى شەرت.

(6) تىرىكلەردىن قاتتىق ياشىنىپ قالغانلىقتىن ياكى ساقايمايدىغانلىقى ئېنىقلانغان كېسەلگە گىرىپتار بولغانلىقتىن، ئۆزىنىڭ ھەج سەپىرىگە چىقىشىدىن ئۈمىد ئۈزۈلگەن ۋە ھەج پەرزىنى ئادا قىلىشقا يېتەرلىك ئىقتىسادى بولغان ئادەم ئۈچۈن ئۇنىڭ باللىرىدىن بىرەرسى ھەج بەدەل قىلىپ قويسا بولىدۇ.

ناۋادا باللىرى بولمىسا ياكى ئۇلار ھەرەمگە بارالمىسا، دىيانىتىگە ئىشىنىلىدىغان كىشىلەردىن بىرەرسىگە ھەج بەدەل قىلدۇرسا بولىدۇ.

شـۇنداق ئەمەسـمۇ؟ ئۆزىنىـڭ دادىسـى يـاكى ئانىسـى ئۆچۈن ھەج قىلغان ئـادەم بىـلەن پۇلغـا ياللىنىـپ ھاياتىـدا بىر قېتىممۇ كۆرۈپ باقمىغان بىر ئادەم ئۆچۈن ھەج قىلغان ئادەمنىـڭ ھەج كەيپىيىتـى بىـر خىـل بولامـدۇ؟ ھـالبۇكى، ھەج دېـگەن يـۈرەكتىن چىقمىسـىمۇ بولىشـىچە بېجىرىـپ قويسـا بولىۋېرىـدىغان رەسـمىيەت ئەمەس، بەلكـى ھەجمـۇ خـــۇددى نامازغـــا ئوخشـــاش ئەقـــل، قەلـــب ۋە باشـــقا ئورگانلارنىـــڭ ئىشـــتىراكى بىـــلەن ئورۇندىلىـــدىغان ئىبادەتتۇر.

(6) پاسپورت بېجىرىش ئىمكانىيىتىنىڭ يـوقلىقى يـاكى ئـــۆزى ھۆكـــۈمەت كـــادىرى بولغـــانلىقتىن، ھەجـــگە بارالمايـدىغانلىقنى باھـانە قىلىـپ، ئـۆزى ئۈچـۈن ئـادەم ياللاپ ھەج بەدەل قىلدۇرۇش جائىز ئەمەس.

پاسپورت بېجىرىش ئىمكانىيىتى يوق ئـادەمگە ھەج پەرز ئەمەس. چۈنكى بىراۋغا ھەجنىڭ پەرز بولـۇپ بەلگىلىنىشـى ئۈچۈن ئۇنىڭ ھەج سەپىرى ئۈچـۈن يـولى ئوچـۇق بولىشـى شــەرت. پاســپورت ئالالمىغــان ئادەمنىــڭ يــولى ئوچــۇق بولمىغان بولىدۇ. شـۇڭا ئـۇ ھەققىـدە ھەج پەرز بولىشـىنىڭ شەرتىگە چۈشمەيدۇ.

ئەمدى كادىرغا كەلسەك، مائاشتىن باشقا كىرىمـى يـوق، بالىلىرىنىڭ تۇرمۇشـى، ئوقۇشـى ۋە بـارلىق چىقىملىـرى شـۇ

بىرلا مائاشقا قاراشلىق بولۇپ قالغان، ئەگەر ھەجگە بارغان تەقدىردە، مائاشىدىن ئايرىلىپ قېلىپ بالىلىرىنىڭ تۇرمۇشىنى ۋە ئوقۇشىنى ۋەيرانلىققا ئۇچراش خەۋپىدىكى ئادەملەرگە ھەج پەرز ئەمەس. چۈنكى ھەج دېگەن ھەج سەپىرىگە چىققانلىق سەۋەبى بىلەن ئۆزىگە ياكى بالا- چاقىلىرىغا ماددى ياكى مەنىۋى زىيان-زەخمەت يەتمەيدىغان شارائىتتىكى ئادەملەرگىلا پەرز بولۇپ بەلگىلىنىدۇ.

ئۇنىڭ ئۈستىگە ھەج پەرزى نامازغا ئوخشاش بىر پەرز ئەمەس. نامازنى قانداقلا شارائىتتا بولمىسۇن چوقۇم ئادا قىلىش پەرز. ئەمما ھەج ئۇنىڭ يولىغا كۈچى يەتكەن ئادەمگە پەرزدۇر.

ئەھۋال بۇنداق ئىكەن، پاسپورت ئالالمىغانلار بىلەن ھەج سەپىرىگە چىقالمايدىغان شارائىتتىكى ئىشچى- كادىرلارنىڭ ھەج بەدەل قىلدۇرۇشى جائىز ئەمەس. چۈنكى ئۇلارنىڭ كۆڭلەرنىڭ بىردە ھەج قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولۇپ قېلىش ئېھتىمالى بار. ھەج قاچان شەرت-شارائىت تېپىلسا شۇ چاغدا پەرز بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ھازىر ئىمكانىيىتىم يوق دەپلا ھەج بەدەل قىلدۇرۇش جائىز ئەمەس.

مانابۇ، دىنىمىزنىڭ شەپقىتىدىندۇر. ئەگەر بۇ ئىككى

خىل ئادەملەرگىمۇ ھەج پەرز بولغان بولسا ئىدى، ئۇلار ئادا قىلالمىغانلىقى سەۋەبلىك ئەلۋەتتە گۇناھكار بولاتتى. شۇڭا ئۇلار ھەج قىلىشقا ئارزۇسى بولغان بولسىمۇ، شارائىت يار بەرمىگەن سەۋەبلىك ھەج قىلالمىغانلىقى ئۈچۈن ئۇلاردىن بۇ ئىبادەت ساقىتتۇر.

ئەللامە ھافىز ئىبنى ھەجەر «فەتھۇلبارى» ناملىق مەشھۇر ئەسىرىدە مۇنداق دېگەن: « ھەج بەدەلنى جائىز دېگەنلەرگە كۆرە، ھەج پەرزىنى ئادا قىلالماي ئۆلۈپ كەتكەن ياكى ساقايمايدىغان پەلەج كېسەللىكگە گىرىپتار بولغان ئادەملەر ئۈچۈن قىلىنغان ھەج بەدەللا ئادا تاپىدۇ. بۇنىڭغا ھەر قانداق كېسەللىك كىرمەيدۇ. چۈنكى كېسەلدىن ساقىيىشتىن ئۈمىد ئۈزۈلمەيدۇ. ساراڭمۇ كىرمەيدۇ، چۈنكى ئۇنىڭ ئوڭشىلىپ قېلىشىدىن ئۈمىد بولىدۇ، تۈرمىگە كىرىپ كەتكەن ئادەممۇ كىرمەيدۇ، چۈنكى ئۇنىڭمۇ ئازاتلىققا چىقىشىدىن ئۈمىد بولىدۇ. پېقىرمۇ كىرمەيدۇ، چۈنكى ئۇنىڭمۇ پۇللۇق بولۇپ قېلىشىدىن ئۈمىد ئۈزۈلمەيدۇ»[9].

(9) فەتھۇلبارى4-توم،70-بەت.

مەزھەب ئۆلىمالىرىغا كۆرە ھەج بەدەل

قەدىمقى ئۆلىمالارنىڭ ۋە مەزھەب پېشىۋالىرىنىڭ ھەج بەدەل مەسىلىدىكى قاراشلىرى ھەر خىل بولغان بولسىمۇ، پەقەت ئۆلۈكلەردىن ھەققىدە ھەج بەدەل قىلىنىشىنى ۋەسىيەت قىلغان ياكى ھەج قىلىش شەرتىگە توشقان تۇرۇپ ھەج قىلالماي ئالەمدىن ئۆتكەنلەر بىلەن تىرىكلەردىن ساقايماس كېسەلگە گىرىپتار بولغانلىقى ياكى قاتتىق ياشىنىپ قالغانلىقى سەۋەبلىك ھەجگە بارالمايدىغانلاردىن باشقىلار ئۈچۈن ھەج بەدەل قىلىنمايدىغانلىقىغا ئىتتىپاقلاشقان.

مېيىت ئۈچۈن ھەج بەدەل قىلىش

مېيىت ئۈچۈن ھەج بەدەل قىلىش مەسىلىسىدە، ھەنەفىي ۋە مالىكىي مەزھەبلىرىگە كۆرە، مېيىت ئەگەر ئۆزى ئۈچۈن ھەج بەدەل قىلىنىشىنى ۋەسىيەت قىلغان بولسا، ئۇنىڭ قالدۇرغان مال-دۇنياسىنىڭ ئۈچتىن بىرىدىن ئارتۇق سەرپ قىلماسلىق شەرتى بىلەن ئۇنىڭ ئۈچۈن ھەج بەدەل قىلىپ قويسا بولىدۇ.

ئەمما شافىئىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەبلىرىگە كۆرە، بىراۋ

ھەج قىلىشنىڭ شەرتلىرىگە توشقان بولسىمۇ، ھەج قىلالماي ئۆلۈپ كەتكەن بولسا، ئۇ ھەج بەدەل قىلىشنى ۋەسىيەت قىلغان بولسۇن ياكى قىلمىسۇن، بالىلىرى ئۇنىڭ قالدۇرغان مال دۇنياسىدىن سەرپ قىلىپ ھەج بەدەل قىلىپ قويىشى ئۇلارنىڭ ئۈستىدە قەرزدۇر[10].

ھايات ئادەم ئۈچۈن ھەج بەدەل قىلىش

ھايات ئادەم ئۈچۈن ھەج بەدەل قىلىش مەسىلىسىدە، ھەنەفىي، شافىئىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەبلىرى قاتتىق ياشىنىپ قالغانلىقى ياكى ساقايماس كېسەلگە گىرىپتار بولغانلىقى سەۋەبلىك ھەج سەپىرىگە چىقالمايدىغان ئادەم ئۈچۈن ھەج بەدەل قىلىشنى جائىز سانايدۇ.

ئەمما مالىكىي مەزھىبىگە كۆرە، سەۋەب نېمە بولىشىدىن قەتئىينەزەر تىرىك ئادەم ئۈچۈن ھەج بەدەل قىلىنمايدۇ. چۈنكى جىسمانىي ئىبادەتتىن مەقسەت تەنگە رىيازەت چەككۈزۈش، ئۇنى بىر ئاز مۇشەققەت تارتقۇزۇشتۇر. ھەج قىلىشقا بۇيرۇلۇشتىن مەقسەت

(10)ۋەھبە زۇھەيلىينىڭ«ئىسلام فىقھى ئېنسىكلوپېدىيىسى»ناملىق ئەسىرى 3-توم.

ۋەتەنىدىن ئايرىلىپ مۇساپىرلىق تارتىش، ئېھرام باغلاش ئارقىلىق ئاخىرەتلىك كىيىمنى ياد ئېتىش، شەيتانغا تاش ئېتىش سافا بىلەن مەرۋىنى سەئى قىلىش، كەبىنى تاۋاپ قىلىش قاتارلىق ھېكمەتنىنى ۋە سەۋەبىنى بىلمەيدىغان ئىشلاردىمۇ ئاللاھ تائالاغا بويسۇنۇش قاتارلىقلاردۇر. ھالبۇكى، ئۆيدە ئولتۇرۇپ ھەج بەدەل قىلدۇرغان ئادەم ھەجنىڭ بۇ ئاساسلىق غايىسىنى ئەمەلگە ئاشۇرالمايدۇ ئەمەسمۇ؟[11].

(11) ۋەھبە زۇھەيلىينىڭ«ئىسلام فىقھى ئېنسىكلوپېدىيىسى»ناملىق ئەسىرى 3-توم. «ئىبادەتتە ۋاكالەت»ناملىق ئەسىرى -بەت.

ھازىرقى ئۆلىمالارغا كۆرە ھەج بەدەل

ھازىرقى زامان ئۆلىمالىرىمۇ ھەج بەدەل قىلىش ۋە قىلدۇرۇشنى مەلۇم شەرتلەر ئاساسىدا جائىز دەپ قارايدۇ.

تۆۋەندە «سەئۇدى ئەرەبىستان كاتتا ئۆلىمالار ھەيئىتى»دىكى ئۆلىمالارنىڭ ھەج بەدەل قىلىشنىڭ شەرتلىرى ھەققىدىكى پەتىۋاسىنى ئەينەن نەقىل قىلىمەن:

(1) ھەج سەپىرىگە چىقىشقا كۈچى يېتىدىغان كىشى ئۈچۈن بەدەل ھەج قىلىش قەتئىي جائىز ئەمەس.

(2) ھەج بەدەل پەقەت ھەج پەرزىنى ئادا قىلالماي ئۆلۈپ كەتكەن ياكى ياشىنىپ قالغانلىق ياكى ساقايماس كېسەللىك سەۋەبتىن ھەج سەپىرىگە ئاتلىنىشتىن ئۈمىدى ئۈزۈلگەن كىشى ئۈچۈنلا قىلىنىدۇ.

(3) ھەج بەدەل يوقسۇل كىشىلەر ئۈچۈن قىلىنمايدۇ. چۈنكى ئۇلارغا ھەج پەرز ئەمەس.

(4) ئۆزى ئۈچۈن ھەج قىلىپ بولمىغان ئادەمنىڭ باشقىسى ئۈچۈن ھەج بەدەل قىلىشى جائىز ئەمەس.

(5) ئايالنىڭ ئەر ئۈچۈن، ئەرنىڭ ئايال ئۈچۈن ھەج بەدەل قىلىشى جائىزدۇر.

(6) بىراۋنىڭ بىر ھەجدە بىردىن ئارتۇق ئادەم ئۈچۈن ھەج بەدەل قىلىشى جائىز ئەمەس. چۈنكى بىر ھەجدە بىر ئادەم بىرلا ھەج قىلالايدۇ. بۇ بىر ھەج بىر ئادەم ئۈچۈنلا كۇپايە قىلىدۇ.

(7) ھەج بەدەل قىلغۇچىنىڭ مەقسىتى پۇل تېپىشلا بولماسلىقى لازىم.

(8) ھەج بەدەل قىلىشقا تەيىنلەنگەن كىشىنىڭ ئۆزىنى تەيىنلىگەن كىشىدىن سورىماستىن، ھەج بەدەلنى باشقا بىرىگە قىلدۇرماسلىقى لازىم.

(9) ھەج بەدەلنى ئۆزىنىڭ بالىسىغا قىلدۇرۇش، بالىسى بولمىسا ياكى مۇمكىن بولمىسا، يېقىن تۇغقىنىغا قىلدۇرۇش لازىم. بۇ ئىككىسىمۇ بولمىغاندا يات بىرىگە قىلدۇرسا بولىدۇ.

(10) ھەج بەدەلنى ئورۇندايدىغان ئادەمنىڭ تەقۋالىقى ۋە دىيانىتى بىلەن تونۇلغان، ھەج ئەھكاملىرىنى بىلىدىغان، ئىشەنچلىك، راستچىل كىشىلەردىن بولىشى لازىم.

(11) بىر قېتىم ھەج قىلىپ بولغان ئادەمنىڭ ئۆزى

ئۇچۇن ھەج بەدەل قىلدۇرۇشى جائىز ئەمەس[12].

(12)«ســـــەئۇدى ئەرەبىســـــتان كاتتـــــا ئۆلىمـــــالار ھەيئىتى»نىڭ11/100-نومۇرلۇق پەتىۋاسىدىن.

پۇلغا ھەج بەدەل قىلدۇرۇش مەسىلىسى

پۇلغا ئادەم كىرالاپ ھەج بەدەل قىلدۇرۇش مەسىلىسى قەدىمدىن بىرى ئىسلام ئۆلىمالىرى ئوتتۇرىسىدا ئىختىلاپلىق مەسىلىدۇر.

مەزھەب ئۆلىمالىرىنىڭ كۆز قاراشلىرى

ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ پېشىۋالىرى پۇلغا ئادەم ياللاپ ھەج بەدەل قىلدۇرۇشنى جائىز كۆرمىگەن. ئۇلار ئىبادەتنىڭ پۇلغا قىلىنمايدىغانلىقىنى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوسمان ئىبنى ئاس دېگەن كىشىگە:«ئەزان ئوقۇغىنىغا ھەق تەلەپ قىلمايدىغان بىر مۇئەززىن ئىشلەتكىن[13] دېگەن ھەدىسىنى دەلىل قىلغان. شۇڭا ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىفە« تائەت-ئىبادەتلەرگە ھەق ئالسا بولمايدۇ»دېگەن پرىنسىپنى ئوتتۇرىغا قويغان. شەيخۇلئىسلام ئىبنى تەيمىيەنىڭ تەبىرى بىلەن ئېيتقاندا، پۇلغا ئادەم يالالپ ھەج بەدەل قىلدۇرۇش بىدئەتتۇر.

---

(13)ئەبۇداۋۇد، ئىبنى ماجە رىۋايىتى.

چـۈنكى پەيغەمـبەر ئەلەيھىسسـالام يـاكى سـاھابىلار بىـرەر ئـادەمگە پـۇل بېرىـپ ئۇنىڭغـا ھەج بەدەل قىلـدۇرغان ئەمەس.

ئەممـا ھەنەفىـي مەزھىبىنىـڭ كېيىنكـى ۋارىسـلىرى ۋە باشـقا مەزھەبـلەر دىنىـي ئىلىملەرنـى ئـۆگەتكەنگە ھەق ئېلىشـنىڭ جـائىز سـانالغانلىقىغا ھەج بەدەلنـى قىيـاس قىلىپ، ھەج بەدەل قىلىش ئۈچۈن ئۇنىڭغا يېتەرلىك پـۇل ئالسـا بولىـدۇ، دەپ قارايـدۇ. ئـۇلار پەيغەمـبەر ئەلەيھىسسـالامنىڭ «سـىلەرنىڭ ھەق ئېلىشـقىلارغا ئەڭ ھەقلىـق بـولغىنى ئاللاھنىـڭ كالامىـدۇر»[14] دېگـەن ھەدىسىنى دەلىل قىلىـپ، قۇرئـان ئـۆگىتىش ئۈچـۈن ھەق ئالسا بولغان يەردە، ھەج بەدەل قىلىش ئۈچۈنمۇ ھەق ئالسا بولىدىغانلىقىنى ئىلگىرى سۈرگەن[15].

ھازىرقى زامان ئۆلىمالىرىنىڭ كۆز قاراشلىرى

ھـازىرقى زامـان ئۆلىمالىرىـدىن ھەج بەدەلنـى پۇلغـا

---

(14)بۇخارى رىۋايىتى.

(15)ۋەھـبە زۇھەيلىينىـڭ«ئىسـلام فىقھـى ئېنسىكلوپېدىيىسى»ناملىق ئەسىرى 3-توم 48-بەت.

قىلدۇرسا بولىدۇ دېگۈچىلەر ھەج بەدەل قىلغۇچى ئۈچۈن مۇنداق ئىككى شەرتنى بەلگىلەيدۇ:

(1) ھەج بەدەل قىلغۇچىنىڭ مەقسىتى پۇل تېپىش بولماسلىقى.

(2) ھەج بەدەل ئۈچۈن بېرىلگەن پۇل كەملىسە يەنە تەلەپ قىلىشى، ئەگەر ئېشىپ قالسا ئىگىسىگە قايتۇرۇپ بېرىشى[16] بۇنىڭدىن مەلۇمكى، ھەج بەدەل پۇل تېپىش مەقستى بىلەن قىلىنمايدۇ. ناۋادا بىراۋ پەقەت پۇل تېپىش مەقسىتى بىلەنلا ھەج بەدەل قىلسا، ئۇنىڭ ھەججىسى قوبۇل بولمايدۇ. چۈنكى ئىبادەت قىلىش نىيىتى بىلەن قىلىنمىغان بىر ئىبادەت قانداقمۇ قوبۇل بولسۇن؟ ھالبۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام«ئەمەللەرنىڭ قوبۇل بولىشى نىيەتلەرگە باغلىقتۇر[17] دېگەن تۇرسا.

«سەئۇدى ئەرەبىستان كاتتا ئۆلىمالار ھەيئىتى» 11/100 ـ نومۇرلۇق پەتىۋاسىدا مۇنداق دېگەن:« ئەپسۇسكى، ھازىرقى زاماندا ھەج بەدەل قىلىمىز

---

(16)ۋەھبە زۇھەيلىينىڭ«ئىسلام فىقھى ئېنسىكلوپېدىيىسى»ناملىق ئەسىرى 3ـ توم47ـ بەت.

(17)بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

دىگەنلەرنىڭ مۇتلەق كۆپ سانلىقى پەقەت پۇل تېپىش مەقستتى بىلەنلا بۇ ئىشنى قىلىدۇ. مۇنداق قىلىش قەتئىي ھارامدۇر[18]. چۈنكى ئىبادەتلەر مال-دۇنياغا ئېرىشىش ئۈچۈن قىلىنمايدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە:« كىمكى (قىلغان ئەمەلى بىلەن) ئاخىرەتنىڭ ساۋابىنى كۆزلىسە، ئۇنىڭ ساۋابىنى زىيادە بېرىمىز، كىمكى (ئەمەلى بىلەن) دۇنيانىڭ مەنپەئىتىنى كۆزلىسە، (ئۇنىڭ تىلىگەن) مەنپەئىتىنىڭ بەزىسىنى بېرىمىز، ئۇنىڭغا ئاخىرەتتە (ساۋابتىن) ھېچ نېسىۋە يوق»[19] دېگەن ئىلاھىي پرىنسىپنى بېكىتتى. دېمەك، ئاللاھ تائالا ئۆزى ئۈچۈن خالىس قىلىنمىغان ئىبادەتنى قەتئىي قوبۇل قىلمايدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىبادەت ئورۇنلىرىنىمۇ مال-دۇنيا تېپىش ئورۇنلىرىغا ئايلىنىپ قېلىشتىن قوغدىغان. ئۇ ساھابىلىرىغا:« سىلەر مەسجىدلەردە ئېلىم-سېتىم ئىشلىرىنى قىلىۋاتقانلارنى كۆرسەڭلار" ئاللاھ سوداڭلاردا پايدا بەرمىگەي"دەڭلار»دەپ كۆرسەتكەن. ئىبادەت

---

(18)«مۇنداق قىلىش قەتئىي ھارامدۇر» دېگەن ئىبارە، تاپقان پۇلنىڭمۇ ھاراملىقىنى ئىپادىلەيدۇ.

(19)شۇرا سۈرىسى20-ئايەت.

قىلىدىغان ئورۇننى پۇل تاپىدىغان ئورۇن قىلىۋالغانلارغا شۇنداق بەددۇئا قىلىنغان يەردە، پۇلغا ھەج بەدەل قىلغانغا ئوخشاش ئىبادەتنىڭ ئۆزىنى پۇل تېپىشنىڭ كەسپىگە ئايلاندۇرىۋالغانلارغا نېمە دېيىش كېرەك؟ بۇلار ئىبادەتنى راستىنلا تىجارەتكە ئايلاندۇرىۋالغانلاردۇر. شۇڭا ھەنبەلىي مەزھىبىنىڭ كاتتا ئۆلىمالىرى بىراۋنى ھەج بەدەل ئۈچۈن كىرالاشنى قەتئىي جائىز ئەمەس دەپ كەسكىن جاكارلىغان. شەيخۇلئىسلام ئىبنى تەيمىيە[20] «كىمكى ھەج

(20)ئىبنى تەيمىيە- تولۇق ئىسمى ئەھمەد ئىبنى ئابدۇسسالام ھىجرىيىنىڭ 661-يىلى (1263م) ھازىرقى سۈرىيىنىڭ شىمالىدىكى ھەرران دېگەن جايدا دۇنياغا كەلگەن، ھەنبەلىي مەزھىبىنىڭ پېشىۋالىرىدىن بىرى، ئىسلام دۇنياسىدا تەسىرى ئەڭ زور بولغان، بۈيۈك ئىسلاھاتچى ۋە مۇجتەھىد ئالىم. «شەيخۇلئىسلام» دېگەن ئېسىل ئۇنۋانغا نائىل بولغان. مۇسۇلمانلار ئارىسىدا كەڭ تارقالغان مازارلارغا چوقۇنۇش، ئۆلۈكلەردىن مەدەت سوراش قاتارلىق بىدئەت ئىشلارغا قارشى كۈرەش قىلغان. بۇ سەۋەبتىن شۇ ۋاقىتتىكى ھاكىمىيەت تەرىپىدىن تۈرمىگە تاشلانغان، سۈرىيىنىڭ تۈرمىسىدىمۇ پالىنىپ مىسىرنىڭ ئىسكەندەرىيە تۈرمىسىدە ياتقان، كېيىنچە دەمەشىق شەھىرىگە قايتىپ كەلگەن بولسىمۇ يەنە تۈرمىگە مەھكۇم بولغان. فىقھى، تەپسىر،

بەدەلنى پۇل ئۇچۇنلا قىلىدىكەن، ئۇنىڭغا ئاخىرەتلىكتىن ھېچقانداق نېسىۋە يوقتۇر»دېگەن»[21].

شەيخۇلئىسلامنىڭ سۆزىدىن پۇلغا ھەج بەدەل قىلغان ئادەمنىڭ قىلغان ھەججىسىنىڭ قوبۇل بولمايدىغانلىقى ۋە ئۇنىڭ ئاخىرەتلىك نېسىۋىدىن مەھرۇم ئىكەنلىكى ئىپادىلىنىدۇ. ھەججىسى قوبۇل بولمىغان ۋە بۇ ھەجدە ئاخىرەتلىك ئۇچۇن ھېچ نەرسە تاپالمىغان ئادەم ھەج بەدەل قىلىش ئۇچۇن پۇل ئالغان كىشىسىگە نېمىسىنى بېرەلەيدۇ؟ يوق ساۋابنى ئۇنىڭغا قانداقمۇ بېرەلىسۇن؟

ھەدىس، ئەقىدە قاتارلىق ماۋزۇلاردا كۆپلىگەن قىممەتلىك ئەسەرلەرنى يازغان. شېئىرمۇ يازغان. ئەڭ مەشھۇر ئەسەرلىرىدىن بىرى«ئىبنى تەيمىيە پەتىۋالىرى» بولۇپ، 27 توملۇق چوڭ ھەجىملىك ئەسەردۇر. تەقۋالىقتىمۇ تونۇلغان بولۇپ، ئۇنىڭ « بۇ دۇنيادا بىر جەننەت بار، ئۇنىڭغا كىرەلمىگەن ئادەم ئاخىرەتتىكى جەننەتكىمۇ كىرەلمەيدۇ. ئۇ بولسىمۇ، ئاللاھنىڭ زىكرىدۇر» دېگەن سۆزى شۇ سەۋەبتىن ئېيتىلغان. ھىجرىيىنىڭ 728-يىلى (1328م) 67 يېشىدا تۈرمىدە ئالەمدىن ئۆتكەن.

(21)«سەئۇدى ئەرەبىستان كاتتا ئۆلىمالار ھەيئىتى»نىڭ11/100-نومۇرلۇق پەتىۋاسىدىن.

ئەزھەرىي دوكتور ئابدۇلئەزىز رەھمەتۇللا[22] «ساجىيە ئىسلام بىلىملىرى تورى»دا ئېلان قىلغان بىر ماقالىسىدا مۇنداق دەپ يازىدۇ:« مەيلى ھايات ئادەم بولسۇن، مەيلى مېيىت بولسۇن، ئاللاھ تائالا بەندىگە پەرز قىلغان ئىبادەتنى ئۆزى قىلماي، باشقىلارغا پۇل بېرىپ كىرالاپ قىلدۇرسا، ئىبادەت ئادا بولمايدۇ. چۈنكى ئىبادەت دېگەن باشقىلارغا پۇل بېرىپ، باشقىلارنى ياللاپ قىلدۇرىدىغان ئىش ئەمەس، ئىبادەتنىڭ توغرا بولىشى ئۈچۈن ئالدى بىلەن ئىبادەتنى

(22)دوكتور ئابدۇلئەزىز رەھمەتۇللاھ 1971 -يىلى 12-ئاينىڭ 25-كۈنى خوتەن شەھرىدە بىر مەرىپەتپەرۋەر تىجارەتچى ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. 1986-يىلى ئەزھەر ئۇنىۋېرستېتى تارمىقىدىكى تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپكە كىرىپ ئوقۇيدۇ. 1989-يىلى ئوتتۇرا مەكتەپنى ئەلا نەتىجە بىلەن پۈتتۈرۈپ، شۇ يىلى 9-ئايدا ئەزھەر ئۇنىۋېرستېتى ئەرەب-ئىسلام تەتقىقاتى فاكۇلتىتىغا كىرىپ ئوقۇيدۇ. 1993-يىلى مەزكۇر فاكۇلتېتنى ئەلا نەتىجە بىلەن پۈتتۈرۈپ، 1994-يىلى شۇ فاكۇلتېتنىڭ ماگىستىر ئاسپىرانتلىقىقا قوبۇل قىلىنىدۇ. 2001-يىلى ماگىستىرلىق، 2008يىلى 1-ئاينىڭ 2-دوكتورلۇق ئۇنۋانىغا ئېرىشىدۇ دوكتور ھازىر پەرزەنتلىرىنى ئوقۇتۇش ۋە بىر قىسىم ئىلمىي تەتقىقاتلارنى قىلىش ئۈچۈن قاھىرەدە ياشاۋاتىدۇ.

ئورۇندىغۇچىدىن نىيەت خالىس بولمىسا بومايدۇ. مال-دۇنيا ئۈچۈن ھەج قىلدىغان كىراكەشلەر ساۋابقا ئەمەس، پەقەت ئاشۇ ئازغىنە پۇلغىلا ئېرىشىدۇ»[23]. تەبىئىيكى، مۇنداق ھەج بەدەلنى ئورۇندىغۇچى ساۋابقا ئېرىشەلمىگەن ئىكەن، ھەج بەدەلىنىڭ ئىگىسىگىمۇ ساۋاب يوق دېگەنلىك. چۈنكى يوق نەرسىنى بەرگىلى بولمايدۇ.

ئەمدى، ھەج بەدەل قىلدۇرماقچى بولغان ئادەم ياخشى نىيەت بىلەن پۇل بەرگەن تۇرسا، نېمىشقا ئۇنىڭغا ساۋاب بولمايدۇ؟ دېگەن سوئال كېلىشى مۇمكىن.

بىز دەيمىزكى، ئاللاھ تائالا ئۆزى ئاتا قىلغان مال-دۇنيانىڭ ھېسابىنى چوقۇم ئالىدۇ. مال-دۇنانى ياخشىلىق يوللىرىغا ئىشلەتكەنلەرگە ساۋاب بەرگەندەك، يامانلىق يوللىرىغا ئىشلەتكەنلەرنى جازالايدۇ. ئىسلام دىنىدا بىرەر ئىشنىڭ ساۋابلىق بولىشى ئۈچۈن ئۇنىڭ ئىسلام كۆرسەتمىسىگە ئۇيغۇن بولىشى شەرت. ئادەم كىرالاپ ھەج بەدەل قىلدۇرۇش شەيخۇلئىسلام ئىبنى تەيمىيەنىڭ تەبىرى بىلەن ئېيتقاندا بىدئەتتۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ياكى ساھابىلار ئادەم ياللاپ ھەج بەدەل

[23] www.sajiye.net

قىلدۇرغاسن ئەمەس. بىدئەت ئەمەس دېگەن تەقدىردىمۇ بۇ ھەج بەدەل ئىشەنچلىك ياخشى ئادەملەرنىڭ يانچۇقىدا مەككىگە كەلگەن بولسىمۇ، مەككىدە تەقۋالىقى، ئىشەنچلىكلىكى مەلۇم بولمىغان ھەج بەدەل تىجارەتچىلىرىنىڭ قولىغا چۈشۈپ كەتلىكى سەۋەبلىك بۇ ھەج بەدەلنىڭ قىلىنغان ياكى قىلىنمىغانلىقى مەلۇم ئەمەس. قىلىندى دەپ پەرەز قىلىنغان تەقدىردىمۇ، پۇل ئۈچۈن كىرالانغان ئادەملەر ئۆزلىرى تونۇمايدىغان بىراۋلار ئۈچۈن قىتىرقىنىپ، ھەجنىڭ پەرز، ۋاجىبلىرى تولۇق ئورۇندىغان ھالدا قىلمايدىغانلىق ئېھتىمالى ناھايىتى كۈچلۈكتۇر. بۇ ھالەتتە، ھەج بەدەل ئۈچۈن پۇل سەرپ قىلغان ئادەم مال-دۇنياسىنى ئىسراپ قىلغان بولىدۇ، بەس. ئاللاھ تائالا ئىسراپخورلارنى ياقتۇرمايدۇ.

خۇلاسە كالام:

پۇلغا ھەج بەدەل قىلدۇرۇش مەسىلىسىدە، قەدىمقى ۋە ھازىرقى ئىسلام ئۆلىمالىرىنىڭ كۆزقاراشلىرىنى بىرلەشتۈرگەن ھالدا دېيمىزكى، ھەققىدە ھەج پەرز بولۇشىنىڭ شەرتلىرى تولۇق بولغان بولسىمۇ ھەج قىلىش پۇرسىتىگە ئېرىشەلمەستىن ئۆلۈپ كەتكەن ياكى ئۆزى ئۈچۈن ھەج بەدەل قىلىنىشىنى ۋەسىيەت قىلىپ كەتكەن مېيىت بىلەن ساقايماس كېسەللى ياكى قاتتىق ياشىنىپ

قالغانلىقى سەۋەبلىك ھەجنىڭ سەپىرىگە چىقالمايدىغان ئادەم ئۆچۈن دىيانىتى بىلەن تونۇلغان ئىشەنچلىك كىشىلەردىن بىرەرسىگە ئۇنىڭ ھەرەمگە بېرىپ كېلىش چىقىملىرىنى بېرىپ ھەج بەدەل قىلدۇرسا بولىدۇ.

ھەج بەدەل قىلغۇچىمۇ ئۆزىنىڭ ھەج بەدەل قىلىش جەريانىدىكى چىقىملىرىغا يېتەرلىك مىقداردا پۇل ئالسا بولىدۇ. ناۋادا ئۇنىڭغا چىقىمدىن كۆپ پۇل بېرىلگەن تەقدىردە، ئاشقان پۇلنى ئىگىسىگە قايتۇرۇش ياكى رازىلىقىنى ئېلىش بىلەن ئۇنى ئۆزىگە ھالال قىلالايدۇ.

ئەمما ھەج بەدەل قىلىشنى پۇل تېپىشنىڭ كەسپىگە ئايلاندۇرىۋالغان ھايانكەشلەرگە پۇل بېرىپ ھەج بەدەل قىلدۇرۇشقا بولمايدۇ. چۈنكى ئۇنداقلار بىرلا ئادەمگە ئەمەس، بەلكى نۇرغۇن ئادەمگە ھەج بەدىلى قىلىمەن دەپ پۇل يىغىدۇ. ئاخىرىدا ھېچبىرىنىڭ ھەج بەدىلىنى قىلمايدۇ. بۇ سەئۇدى ئەرەبىستانىدا بىز كۆرىۋاتقان بىر رېئاللىق.

كاپارەت ھەج بەدەل قىلغۇچىنىڭ ئۈستىگە بولىدۇ

ھەج بەدەل قىلغۇچى ھەجدىكى قۇربانلىقتىن باشقا ئۆزىنىڭ ھەج پەرزىنى ئادا قىلىش جەريانىدا سادىر قىلغان خاتالىقلىرى سەۋەبلىك ئۈستىگە يۈكلەنگەن دەم(قوي

بوغوزلاپ تارقىتىش)نى ئۆز يانچۇقىدىن پۇل سەرپ قىلىپ ئادا قىلىدۇ. چۈنكى خاتالىق ئۇنى ھەج بەدەل قىلىشقا بۇيرۇغۇچىنىڭ خاتالىقى ئەمەس، بەلكى ئۆزىنىڭ خاتالىقىدۇر. شۇڭا جازانى ئۆزى تۆلەيدۇ[24].

(24)ۋەھبە زۇھەيلىينىڭ «ئىسلام فىقھى ئېنسىكلوپېدىيىسى» ناملىق ئەسىرى 3-توم58-بەت.

ئەڭ خەسىس تىجارەت- ھەج بەدەل تىجارىتى

سەئۇدى ئەرەبىستانىنىڭ جىددە شەھەرلىك مەھكىمە شەرئىيىنىڭ قازىسى ئەللامە فەھد ئەل ئامىرى سەئۇدى ئەرەبىستانىدا چىقىدىغان «ئوكاز»گېزىتىنىڭ2007-يىلى14-فېۋرال كۈنى سانىدا ئېلان قىلغان بىر ماقالىسىدا مۇنداق دەپ يازغان:« پۇلغا ئادەم ياللاپ ھەج بەدەل قىلدۇرۇش قەدىمدىن بېرى فىقھشۇناس ئالىملارنىڭ ئىختىلاپ ماۋزۇسى بولۇپ كەلگەن. ھەنبەلىي ۋە ھەنەفىي مەزھەبلىرىدىكى كۈچلۈك قاراشلارغا كۆرە، مۇنداق قىلىش ھارامدۇر. چۈنكى ئىبادەت دېگەن پۇلغا قىلىنمايدۇ. شەيخۇلئىسلام ئىبنى تەيمىيە"ھەج بەدەل ئۈچۈن ئادەم كىرالاش بىدئەتتۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ياكى ساھابىلارنىڭ زامانىدا ياكى ئىسلامنىڭ ئالتۇن دەۋرلىرىدىمۇ كۆرۈلمىگەن ئىشتۇر. ھەج بەدەلنى پۇل تېپىش مەقسىتى بىلەن قىلىش جائىز ئەمەستۇر" دېگەن. باشقىلارغا ھەج بەدەل قىلدۇرۇشنى جائىز دېگۈچىلەرمۇ ھەج بەدەلنى قىلغۇچىنىڭ ئىشەنچلىك بولۇشىنى ۋە ھەج بەدەلنى تەلەپ قىلىنغا رەۋىشتە تولۇق ئورۇندىشىنى شەرت قىلغان.

ھازىرقى ئادەملەرنىڭ ئەھۋالى ھەقىقەتەن ئېچىنىشلىق بولىۋاتىدۇ. بىراۋ ھەج بەدەل قىلىمەن دەپ 4-5 ئادەمنىڭ ھەج بەدەل پۇلىنى يىغىۋالىدۇ. بۇ ئادەمنىڭ شۇ كىشىلەرنىڭ ھەممىسىگە ھەج بەدەل قىلىشى مۇمكىن ئەمەس. بەزىلەر ھەج بەدەل قىلىشنىڭ پۇلىنى مۇقىملاپ مانچىلىك پۇل بېرىسىز دەپ سورايدۇ. شەيخۇلئىسلام بۇ ھەقتە:" بىراۋنىڭ پۇلىنى دەپ ھەج بەدەل قىلمىغانلىقىنىڭ ئىسپاتى ئۇنىڭ ھەجنىڭ چىقىملىرىدىن ئارتۇق بىر نەرسە سورىماسلىقى، ئارتۇق بەرگە تەقدىردىمۇ ئاشقان پۇلنى ئىگىسىگە قايتۇرۇپ بېرىشىدۇر" دېگەن. ھازىرقى زاماندا مانابۇ ھەج بەدەلدىن ئاشقان پۇل دەپ قايتۇرۇپ بېرىدىغان ئادەم تېپىلامدۇ؟ يەنە بىر تەرەپتىن ھەج بەدەل بېدىكلىرىمۇ كۆپ بولۇپ كەتتى، ئۇلار ھەج بەدەل قىلىمىز دەپ پۇل يىغقۇچىلارغا بىر ئادەم تېپىپ بەرسە 500رىيال ئالىدۇ.

ھەج بەدەل قىلغان ئادەم شۇ ھەج بەدەل قىلىنغۇچى كىشى ئۈچۈن دۇئا قىلىش، ئىستىغفار ئېيتىش قاتارلىق ئىشلارنى قىلمىغان تەقدىردىمۇ، ھەجنىڭ پەرز،

ئەڭ خەسىس تىجارەت- ھەج بەدەل تىجارىتى

ۋاجىبلىرىنى تولۇق ئورۇندىسىمۇ چوڭ گەپ ئىدى[25].

(25)«ئوكاز» گېزىتىنىڭ تور بېتىدىن.

ھەج بەدەل تىجارىتىدىن ئۆرنەكلەر

مەككىدىكى بىر قىسىم ئۇيغۇرلار ئارىسىدا ھەج بەدەل تىجارىتى خۇددى مەرۋايىت تىجارىتىگە ئوخشاش، بەلكى مەرۋايىت سودىسىغا سېلىشتۇرغاندا ھەم دەسمايىسىز ھەم جاپاسىز ھەم پايدىسى نەق بولۇپ ئېقىۋاتقان بىر تىجارەت بولۇپ قالماقتا. دۇنيادا بۇنىڭدىنمۇ ئاسان تىجارەت بولمىسا كېرەك.

ھەج بەدىلى تىجارىتىنى قىلىدىغانلار ئومۇمەن ئەھلى ئىلىم قىياپىتىگە كىرىۋالغان، تەقۋالىق تونىنى كىيىۋالغان، تىلى تاتلىق، ئەمما پىكىر-خىيالى ئانا ۋەتەنىدىن كەلگەن ئاق كۆڭۈل كىشىلەرنى قايىل قىلىپ، شۇلارنىڭ ئىشەنچىسىنى قازىنىپ، قوللىرىدىكى ھەج بەدەلگە ئاتاپ ئېلىپ كەلگەن ئامېرىكا دوللارلىرىنى ئېلىۋېلىشتا بولىدىغان قويمىچىلار بولۇپ، ئۇلار دەسلەپ ھاجىلارنى ئىزدەپ ئۇلار چۈشكەن ياتاقلارنىڭ ئالدىغا بارىدۇ. ئاندىن بىر يۇرتلۇق ياكى قانداقلا بىر يول بىلەن تونۇشۇپ قالغانلارنى مېھمان قىلغۇسى كېلىدۇ-دە، ئۇلارنىڭ قورسىقىنى راسا تويغۇزىدۇ، ئاندىن شەرىئەت ئەھكاملىرىدىن سۆزلەيدۇ، ئاخىرىدا مېھمانلارنىڭ ھەر

بىرىگە بىرەردىن تەسبىھ، بىرەردىن جايناماز ھەدىيە قىلىپ بولۇپ، قانداقلا خىزمىتى بولسا، خالىسانە ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن قىلىشقا ھازىر ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ. بۇ ئارىدا مېھمانلاردىن «بىزدە ھەج بەدەل ئۈچۈن ئېلىپ كەلگەن پۇل بار ئىدى. ئۇنى كىمگە قىلدۇرساق بولاركىن مانا، بىز بىلمەيمىزكەن، ئۆزلىرى بۇ جايدىكى ئادەملەرنى ياخشى بىلىلا، بىزگە بىر يول كۆرسەتكەن بولسىلا ئەمدى»دەيدۇ. چۈنكى بۇ قويمىچىنىڭ ھەج مەۋسىمدىكى ئاتا بالىغا، بالا ئاتىغا قارىمايدىغان شۇ ئالدىراشچىلىقتا بۇ ھاجىلارنى ئىزدىشى، ئۇلارنى بىر يەرگە جەم قىلىشى، مېھمان قىلىشى، ئۇلارغا ھەدىيە تۇتقۇزىشى قاتارلىق جاپالىرىنىڭ ھەممىسى ئۇلاردىن شۇ بىر جۈملە سۆزنى ئاڭلاش ئۈچۈن ئىدى. مۇبادا بۇ مېھمانلاردىن سۆز چىقمىسا، قويمىچى سۆزنى ئۆزى باشلايدۇ. شۇنداق قىلىپ ھەج بەدەل مەسىلىسى چوقۇم ئوتتۇرىغا قويۇلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن مەقسەت ھەل بولىدۇ.

بىر ئادەمنىڭ ھەج بەدىلى ئۈچۈن قانچە پۇل كېتىدىكىن غۇجام؟ دەپ سورالغان سوئالغا بۇ قويمىچىنىڭ جاۋابى ئالدىن تەييارلىنىپ بولغان بولىدۇ. شۇڭا ئۇ ئىككىلەنمەيلا، «ئەمدى بۇ دېگەن ئىبادەت. ھەر قانداق بىر ئىبادەتنىمۇ كۆپ قىلسا كۆپ ساۋاب، ئاز قىلسا ئاز ساۋاب بولغاندەك، ھەج بەدەل ئۈچۈنمۇ قانچىلىك كۆپ پۇل

بەرسەڭلار شۇنچىلىك كۆپ ساۋاب بولىدۇ»دەيدۇ. چۈنكى ئانا ۋەتەندىن كەلگەن ھاجىلارنىڭ ھەج بەدەل ئۆچۈن يىغىپ كەلگەن پۇللىرىنىڭ مىقدارى ئوخشاش ئەمەس، ئالدى 1000 دوللار ئېلىپ كەلسە، كەينى ئاز دېگەندە 500 دوللار، ھەتتا 300 دوللارغىچە ئېلىپ كېلىدىكەن. ھەج بەدەل پۇلىنى سۈپۈرۈپ ئالماقچى بولغان قويمىچى ئەگەر ھەج بەدەلنىڭ پۇلىنى مۇئەييەن قىلىپ 500 يۈز دوللار دەپ قويسا، ھەر بىر ئادەمنىڭ ھەج بەدىلى ئۆچۈن 1000 دوللاردىن پۇل ئېلىپ كەلگەن كىشىدىنمۇ 500دوللاردىن ئارتۇق ئالالمايدىغان بولۇپ قېلىپ، تىجارەتنىڭ يېرىمىنى زىيان تارتقان بولىدۇ. ئەگەر بىراقلا 1000دوللار دەپ قويسا، 1000دوللاردىن ئاز پۇل ئېلىپ كەلگەنلەر «ئۇنداقتا بىز ئەرزانراق بىر يەرنى تاپايلى غوجام، بۇ خەقنىڭ پۇلى ئىدى، بىزنىڭ ئۇنىڭغا قوشۇپ قويغۇدەك ھالىمىز يوقكەن ئەمدى»دەپ پۇل بەرمەيدۇ.

ناۋادا قويمىچى «مەيلى ئاز بولسىمۇ بولىدۇ، ئاز بەرگەنگە ئاز، كۆپ بەرگەنگە كۆپ ساۋاب بولىدۇ»دېگەن سۆزنى ئەمدىلىكتە دېسە، ئۇلارنى شەككە سەلىپ قويىدۇ. شۇڭا ئۇ ھەر ئېھتىمالنى ئويدان ئويلاپ چىققانلىقتىن، باشتىلا پۇلنىڭ مىقدارىنى مەجھۇل قويۇپ قويىدۇ.

راست! ياخشى گەپ ئىكەن، ئۇنداقتا ئۆزىمىزنىڭ

ئائىلە ئەزالىرى ئۈچۈن قىلىدىغان ھەج بەدەلگە كۆپرەك بېرەيلى، كۆپرەك ساۋاب بولسۇن. ئەمما بىزگە ھەج بەدەل ئۈچۈن باشقىلار بەرگەن پۇللارنى شۇ پېتى بېرەيلى دېگەن قارارغا كەلگەن ھاجىلار ھەميانلىرىنى بىر ئاندىلا بوشىتىپ راھەتلىنىپ قالىدۇ، قويمىچمۇ شۇنچىلىك راھەتلىنىدۇكى، بىر يىل جاپالىق ئىشلەپ تاپقىلى بولمايدىغان پۇلنى بىر داستىخان سېلىش بىلەنلا تېپىۋالغانلىقىنىڭ خوشاللىقىنى ياشايدۇ. چۈنكى ئانا ۋەتەندىن كەلگەن ھەر بىر ھاجى يۇقىرىسى20ـ30ئادەمنىڭ، يوق دېگەندە5ـ6 ئادەمنىڭ ھەج بەدەل پۇلنى ئېلىپ كېلىدۇ. زادى ھەج بەدەل پۇلى ئېلىپ كەلمىگەن ھاجىدىن بىرىنىمۇ ئۇچراتقىلى بولمايدۇ.

قويمىچى شۇنىڭ بىلەن مېھمانلارنى ئۇزىتىپ قويىدۇ. بۇ قېتىم ئۇلارنى ياتاقلىرىغا ئاپىرىپ قويمايدۇ.

ئەگەر بۇ ھاجىلار يەنە باشقىلاردىمۇ ھەج بەدەل پۇلى بار ئىكەنلىكىنى ئېيتقان بولسا، بۇ ھاجىلارنى ياتىقىغىچە ھۆرمەتلەپ ئاپىرىپ قويىدۇ ۋە پۇل بار باشقىلار بىلەن تونۇشتۇرۇپ قويۇشنى سورايدۇ، ئۇلارنىڭمۇ خالىسانە خىزمەتلىرىنى قىلىپ قويغىسى بارلىقى ئېيتىدۇ. شۇنداق قىلىپ ئۇلارنىڭ قولىدىكى ھەج بەدەل پۇلنىمۇ بىر تەرەپ قىلىدۇ. بەزى ھاجىلار ئۆزلىكىدىن ئۇنى ئىزدەپ كېلىپ ھەميانلىرىنى بوشىتىپ قايتىدۇ. ھەممىنى ئېلىپ بولغان

قويمىچى ئەمدى ئۇلارنى ھەرگىز ئىزدىمەيدۇ.

ھەج ئاخىرلاشقاندىن كېيىن ھاجىلار «ئەمدى بىز ھەج بەدىلى قىلدۇرۇش ئۈچۈن پۇل بەرگەنلەرگە ھەج قىلدۇردۇق مانا دەپ كۆرسىتىش ئۈچۈن بىر قەغەز بېرىدىكەنمىش، شۇنى ئالماي كەتسەك بولماس غوجام»دەپ ھېلىقى قويمىچىنىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈرۈشكە باشلايدۇ.

پۇل بەرگەن ھاجىلار سەئۇدى ئەرەبىستانىدىلا تونۇشۇپ قالغان ھاجىلاردىن بولسا، ئۇلار بىلەن كارى بولمايدۇ، مۇمكىنقەدەر ئۆزىنى ئۇلاردىن قاچۇرۇپ يۈرىدۇ. ئۇلار ئۇنى ئىزدەپ بېقىپ ئاخىرى زېرىكىپ ئۇنى تاشلىۋېتىپ كېتىپ قالىدۇ. ئەگەر پۇل بەرگەنلەر ۋەتەنىدىمۇ تونۇشىدىغان ياكى ئۆزىنىڭ كىملىكىنى بىلىدىغان، ئائىلىسىنى تونۇيدىغان ھاجىلاردىن بولسا، ئۇلارنى قورۇق قول قايتۇرۇشتىن قورقىدۇ. چۈنكى ئۇلارنىڭ يۈزىسىدىن يۇرتتا ئائىلىسىنىڭ ئابرويى تۆكۈلۈشىنى خالىمايدۇ. ئۇلارنى چوقۇم ھەج بەدەل گۇۋاھنامىسى بىلەن يولغا سالىدۇ.

ھەج بەدەل گۇۋاھنامىسى دېگەن نېمە؟

ھەج بەدەل گۇۋاھنامىسى دېگەن شەخسلەر تەرىپىدىن

تەييارلىنىپ، ئۇستىگە يوغان قىلىپ«ھەج بەدەل»دەپ يېزىلغان مەخسۇس قەغەز بولۇپ، ئۇنى ئادەتتىكى دەپتەر-قەلەم ساتىدىغان دۇكانلاردىن بىر دانىسىنى 2 رىيالدىن سېتىپ ئالغىلى بولىدۇ. ھەج بەدەل قويمىچىلىرى بۇ قەغەزدىن بىرەر توپتىن ئېلىپ، ئىچىدىكى جەدۋەلگە «پالانى پالانى ئۈچۈن ھەج بەدەل قىلدى» دېگەن ئەرەبچە بىر قۇر خەتنى مايماق-سەيناق قىلىپ يازىدۇ، يازالمىسا باشقىسىغا يازدۇرىدۇ. قەغەزدىكى ئاتالمىش «ھەج بەدەل قىلغان»لارنىڭ ئىسىملىرىنىڭ ھەممىسى خىيالىي ئىسىملاردىن بولىدۇ. بۇ ئىسىملارنىڭ ئابدۇراھمان، ئابدۇرېھىم ياكى مەمەت، سەمەت دېگەنلەرگە ئوخشاش بىر-بىرىگە يېقىن بولۇپ چىقىشىدىكى سەۋەب بۇ يەردە.

ئاندىن بەزى بېنگاللىق ئىشچىلارغا ھەر بىر قەغەز ئۈچۈن 10رىيال بىلەن 15رىيال ئەتراپىدا پۇل بېرىپ، بۇ ساختا گۇۋاھنامىغا تامغا باستۇرىدۇ ياكى بىرەر شىركەتتە ياكى بىرەر ماگىزىندا تونۇشى بولسا تامغىنى بىكارلىق باستۇرىدۇ. «ھەج بەدل»دېگەن قەغەزلەرگە بېسىلغان تامغىلارنىڭ ھەر خىل بولغانلىقى ۋە بۇ تامغىلاردىكى خەتلەردە ھەج بىلەن ھېچقانداق مۇناسىۋىتى بولمىغان شىركەت ۋە مۇئەسسەسەلەرنىڭ ئىسىملىرى بولىدىغانلىقىنىڭ سەۋەبى بۇ يەردە. چۈنكى بۇ تامغىلارنىڭ ھېچبىرى ھەج بەدەلگە مۇناسىۋەتلىك تامغىلار ئەمەس.

ھەج بەدەل قىلدۇرىدىغان بىرەر مۇئەسسەسە يوق

چۈنكى سەئۇدى ئەرەبىستانىدا مەيلى دۆلەت تارمىقىدا بولمىسۇن، مەيلى شەخسلەر تەرىپىدىن بولمىسۇن، ھەج بەدەل قىلدۇرىدىغان قانۇنلۇق ياكى قانۇنسىز بىرەر مۇئەسسەسە يوق. بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسى شەخسلەر تەرىپىدىن بولىۋاتىدۇ.

كىشىلەرگە ھەج بەدەل قىلدۇرىدىغان بىرەر مۇئەسسەسە بار دېگۈچىلەر ۋە كىشىلەرگە «بىز مۇئەسسەسە تەرىپىدىن ھەج بەدەل قىلدۇردۇق» دېگەنلەر قىپقىزىل يالغانچىلاردۇر. ھەقىقەت شۇكى، سەئۇدى ئەرەبىستانىدا بولىۋاتقان ھەج بەدەل ئىشلىرى بىلەن ھۆكۈمەتنىڭ ياكى بىرەر مۇئەسسەسەنىڭ ھېچقانداق مۇناسىۋىتى يوق.

ھەج بەدەل قانداق قىلىنىۋاتىدۇ؟

ئەمدى ھەج بەدەل پۇلىنى يىغقان قويمىچى بۇنچىلىك كۆپ ئادەمنىڭ ھەج بەدىلىنى ئۆزى يالغۇز قانداق ئادا قىلىدۇ؟

راست گەپنى ئېيتقاندا، ھەج بەدەل پۇلىنى يىغقان قويمىچى بىرىنىڭمۇ ھەجىنى قىلمايدۇ. مۇبادا ئۆزىنىڭ يېقىن تونۇشى بولۇپ قالغان بىرەر ئادەمنىڭ ھەج بەدىلىنى قىلىشى مۇمكىن. ئەمما ئۇنىڭدىن ئارتۇق قىلاي

دىيىشىمۇ قىلالمايدۇ. چۈنكى بىر ئادەم بىر ھەجدە پەقەت بىرلا ئادەم ئۈچۈن ھەج قىلالايدۇ ئەمەسمۇ؟

ئۇنداقتا بۇنچە كۆپ ئادەمنىڭ ھەج بەدىلىنى قانداق قىلىدۇ؟

بۇنىڭ مۇنداق ئىككى خىل يولى بار: بىرى ھېچبىرىنىڭ ھەج بەدىلىنى قىلماسلىق، يەنە بىرى تەپمە ھالال[26] قىلىپ ئىشنى پۈتتۈرۈشتىن ئىبارەتتۇر.

1. ھېچبىرىنىڭ ھەج بەدىلىنى قىلماستىن تىكىۋېتىش، ناۋادا مەجبۇر بولۇپ قالسا، ھەجدىن كېيىن بىرەردىن «ھەج بەدەل»قەغىزىنى يۇقىرىدا ئېيتىلغاندەك تەييارلاپ، پۇل بەرگەنلەرگە تۇتقۇزۇپ قويۇپ قۇتۇلۇشتىن

---

(26)تەپمە ھالال دېگەن سۆز بوغۇزلاناماستىن ئۆزى ئۆلۈپ قالغان مالنىڭ گۆشىنىڭ ھارام بولۇپ كەتكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ، شەرىئەتتىن بىر يول چىقىرىپ بولسىمۇ، بۇ مالنىڭ گۆشىنى ھالال قاتارىغا ئۆتكۈزۈپ، ئۇنىڭدىن پايدىلىنىش ئۈچۈن ئۆلۈپ بولغان مالنى تېپىپ قويۇپ، « ئەنە مىدىرلىدى جېنى تېخى چىقىپ بولماپتىكەن، بوغۇزلاپ ئۆلگۈردۇق» دەپ ئۆزىنى ۋە خەلقنى ئالدىغانغا ئوخشاش ئالداش ئۇسۇللىرىغا قويۇلغان بىر ئىسىمدۇر.

ئىبــــارەت بولــــۇپ، بـــۇ يـــولنى تاللىغـــانلار ھەج بەدەل قويمىچىلىرىنىـڭ كـۆپ سـانلىقىنى ئىگىلەيـدۇ. چـۈنكى بـۇ ناھايىتى ئاسان ئۇسۇل ئەمەسمۇ؟

2. بېنگاللىق، بىرمىلىـق، ھىندىسـتانلىق، پاكىسـتانلىق ۋە ئـافرىقىلىق ئىشـچىلار بىـلەن كېلىشـىش يـولىنى تـاللاش بولـۇپ، بـۇ ئـۆز-ئـۆزىنى ھـارامخور دېمەسـلىكى ۋە ئـۆلگەن ۋىجدانىنى يالغاندىن بولسىمۇ راھەتلىتىش ئۈچـۈن ئـۆزىنى قانـدۇرۇش يولىدا تەيمە ھالال قىلىش ئۇسۇلىدۇ.

بـۇ ئۇسـۇلمۇ ئاسـان بىـر ئۇسـۇل بولـۇپ، مەزكـۇر چەتئەللىـك ئىشـچىلار بىـلەن ھەر بىـر ھەج بەدەل ئۈچـۈن يۇقىرىسى200 دولـلار، تـۆۋىنى 150، ھەتتـا100دوللارغـىچە كېلىشـىش بىلەنـلا پۈتىـدۇ. پـۇلنى ئالغـانلار قويمىچىـدىن ھەج بەدەل قىلىنىــدىغانلارنىڭ ئىســملىكلىرىنى ئالىــدۇ. شۇنىڭ بىلەن تىكىۋېتىـدۇ. ئـۇلار شـۇنىڭ بىـلەن كـۆزدىن غايىـــپ بولىـــدۇ. ھەج بەدەل قىلىـــدىمۇ يـــاكى ئۆيىـــدە ئۇخلىـــدىمۇ؟ ئـــۇنى ھـــېچكىم بىلمەيـــدۇ ۋە بىلىشـــنىمۇ خالىمايـــدۇ. بەرىبىـــر ھەج بەدەلـــگە يېزىلىـــدىغان ئاتـــالمىش«ھەج بەدەل قىلغـــان»لارنىـــڭ ئىســـملىرى كاللىـــدىن ئېتىـــپلا يېزىلىـــدىغان خىيـــالىي ئىســـملار بولغـانلىقتىن، ئۇلارغـا ھـاجەت يـوق. قىلامـدۇ- قىلمامـدۇ بەرىبىر ئەمەسمۇ؟

ئەمـدى يۇقىرىسـى 200دوللاردىـن پـۇل ئېلىـپ ھەج بەدەل قىلىمەن دېگەن ئادەم راستىنلا بۇ ھەجنى قىلامدۇ؟

ھەرگىز قىلمايدۇ. چۈنكى ئۇلار شۇنچىلىك كەمبەغەل، شـۇنچىلىك پۇلغـا مۇھتـاج تۇرۇپمـۇ ھەج پائـالىيىتىنى ئورۇنـداش جەريانـىدىكى 5ـ6كۈنلـۈك جاپـاـمۇشـەققەتنى 1000 دوللارغـا سېتىپ ئالمايـدۇ. چـۈنكى ئـۇلار بـۇ 1000 دوللار پـۇلنى نۇرغۇنلىغـان شـۇنداق ئالـدامچىلىق يـوللىرى بىلەن تاپىـدىغان تۇرسـا، نـېمىگە شـۇنچە جاپـا چېكىشـنى خالىسۇن؟ زادى ئـۇلار ھەجـگە چىقماسـتىنمۇ 5 ئادەمنىـڭ ھەج بەدەل پـۇلنى شـۇ يـول بىـلەن يىغىسـا 1000 دوللار تاپىدۇ ئەمەسمۇ؟

شـۇ يۇقىرىسـى 200 دوللاردىـن ئېلىـپ ھەج بەدەل قىلىمىز دەيـدىغان بـۇ ئالـدامچىلارنىڭمۇ ئالـدىن تەييـارلىقى بـار بولـۇپ، ئۇلارمـۇ بـوش كەلمەيـدۇ. ئـۇلار ئۆزلىرىنىـڭ قارىخـانىلاردا ۋە مەدرەسـەلەردە مـۇدەررىس ئىكەنلىكىنـى ئىسـپاتلايدىغان، ئـۆزلىرى ئۆيـدە ئولتـۇرۇپ كومپيـۇتېر ئارقىلىق ياسىۋالغان يوغـان تـامغىلىرى بېسىلغان رەڭلىـك ئـىش قەغەزلىرىنـى ۋە سـاختا تەقـدىرنامىلىرىنى كۆتىرىـپ كېلىدۇ.

ھەج بەدەل قويمىچىسـىنىڭ ھەج بەدەل قىلىـمەن دېـگەن بېنگاللىققـا يـاكى باشـقا بىـر يالغانچىغـا بەرگەن

200دوللار پۇلنىڭ مىنادا بىر كۈن تۇرۇشقا ئەرزىمەيدىغانلىقىنى قويمىچىمۇ بىلىدۇ، پۇلنى ئالغان يالغانچىمۇ بىلىدۇ. چۈنكى راستىنلا ھەج بەدەل قىلىمەن دېگەن ئادەم ھەر قانچە كەمبەغەل بولسىمۇ 200 دوللارغا ئۇنىمايدۇ.

پۇلنى ئالغان بۇ ئالدامچىلارنى ھەج بەدەل قىلدى دەپ پەرەز قىلساقمۇ، ئۆزى تونۇمىغاننى ئاز دېگەندەك باشقا بىر مىللەتنىڭ ئادىمى ئۈچۈن بۇ ھەجنى بارچە پەرز ۋە ۋاجىبلارغا رىئايە قىلىپ ئىخلاس ۋە سەمىمىيەت بىلەن قىلدۇ دېگىلى بولامدۇ؟ ھەيھات!

ئۇلار ھەج بەدەل قىلغان تەقدىردىمۇ پەقەت رەسمىيەت ئۆتەيدۇ، بەس. چۈنكى مۇنداق بىر ئادەم باشقا بىر مىللەتنىڭ ناتونۇش بىر ئادىمى ئۈچۈن قولىنى ئاسمانغا كۆتۈرۈپ ئىخلاس بىلەن بىرەر قېتىم دۇئا قىلامدۇ؟ ياكى كۆزىدىن بىرەر تامچە ياش ئاققۇزامدۇ؟ ھەيھات!

ئۇنداقتا ھەج بەدەل قويمىچىسى پۇلنى ئۇنىڭغا نېمىشقا بېرىدۇ؟ جاۋاب شۇكى، پەقەت تەپمە ھالال قىلىش ئۈچۈنلا بېرىدۇ. بۇنىڭدا ھەجنىڭ ئادا تېپىش ياكى تاپماسلىقى بىلەن ھېچقايسى تەرەپنىڭ ئىشى بولمايدۇ. چۈنكى ھەر ئىككى تەرەپنىڭ مەقستى پۇل ئەمەسمۇ؟

ھەج بەدەل تىجارىتى ھاجىلار ئىچىدىمۇ بار

مەككــكە مــۇكەررەمە شــەھىرىدىكى «دارۇلھەدىـــس» بىلىمگاھىنىــڭ تــالىبى ۋە سـەئۇدى ئەرەبىسـتان رادىئوسـى ئۇيغـۇر بۆلۈمىنىـڭ دىكتـورى ياسـىن ھاجىمىنـڭ ئېيتىـپ بېرىشىچە، ھەج بەدەل قويمىچىلىقى سەئۇدى ئەرەبىستانىدا يەرلىشـىپ قالغــان بەزى ئۇيغــۇرلار بىلەنــلا چەكلىنىـــپ قالمايـــدىكەن، بەلكـــى ۋەتەنـــدىن ھەج يـــاكى ئـــۆمرىگە كەلگۈچىلەردىنمۇ بەزى كىشىلەر ئانا ۋەتەندىكى ئـاقكۆڭۈل خەلقـتىن كـۆپ مىقـداردا پـۇل يىغىـپ چىقىـپ، مەككىـدە ئەرزان باھــادا ھەج بەدەل قىلىــدىغانلار بىــلەن كېلىشـىپ ئىش قىلىش ئارقىلىق ئارىدىن پۇل يەيدىغانلار بار ئىكەن. ئۇنـــداقلار ئانـــا ۋەتەنـــدىكى ئۇلارغـــا ئىشـــىنىپ پـــۇل بەرگەنلەرگە ھېلىقى ساختا «ھەج بەدەل گۇۋاھنامىسى»نى ئېلىپ بېرىش بىلەن ئۇلارنى خوش قىلغانلىـڭ سىرتىدا، ئۇلار بەرگەن پۇلنىڭ ئاز قىسمىنىلا ئىشلىتىپ قالغان كـۆپ قىسـمىنى يانچۇقىغـا سـالىدىكەن. بـۇ ھەقتىمـۇ سـانلىق مەلۇمـاتلار بــار. ئەممـا كىشـىلەرنىڭ ئىسـىملىرىنى تىلغـا ئېلىش ئەپسىز بولغانلىقتىن بۇ قەدەرگە كۇپايە قىلىمىز.

ھەج-ئـــۆمرىگە كەلگەنـــلار ئارىســـىدىكى ھەج بەدەل قويمىچىلىرى ئانا ۋەتەندە بىر كىشىلىك ھەج بەدەل ئۈچـۈن ئاز دېگەندە500دوللاردىن، يۇقىرىسى1000دوللارغىچە پـۇل

يىغىدىكەن. ئاندىن مەككىگە كەلگەندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ ئىچىدىن ئىلگىرىمۇ بۇ تىجارەتنى قىلىپ يول تاپقانلىرى قارا تەنلىك ياكى بېنگال ئىشچىلارنى تېپىپ، ئۇلارغا ھەر بىر ھەج بەدەل ئۈچۈن يۇقىرىسى 200دوللاردىن، تۆۋىنى 150دوللارغىچە بېرىپ ئىشنى ساقايتىدىكەن. ھەج بەدەل تىجارىتىنى تۇنجى قىلغۇچىلار ياكى ئىشنى بىلمەيدىغانلار ئۇيغۇر بېدىكلەرنى ئىزدەپ تېپىپ ئۇلار بىلەن كېلىشىپ ئىشنى بىر تەرەپ قىلىدىكەن.

ھەج بەدەل تىجارىتى ئۆمەكنىڭ كادىرلىرىدىمۇ بار

ئانا ۋەتەندىن كەلگەن بىر ئىشەنچلىك ھاجىمنىڭ ئىسمىنى ئاتىماسلىق شەرتى بىلەن سۆزلەپ بېرىشىچە، ئۆمەكنىڭ كادىرلىرى ئىچىدە ھەر يىلى ھاجىلارنىڭ ھەج بەدەل پۇللىرىنى يىغىپ ئېلىپ، ئۆزلىرى بىلىدىغان ھەج بەدەل قويىمچىلىرى بىلەن بۇ پۇلنى ئۆزئارا كېلىشىپ ئارىشىدىكەن. ھەج بەدەلگە پۇل بەرگەن ھاجىلارغا بولسا، ھېلىقى ساختا ھەج بەدەل گۇۋاھنامىسىدىن بىردىن تارقىتىپ بېرىدىكەن. ھاجىلار ئۇلارنى ئۆمەكنىڭ ئىشەنچلىك كادىرلىرى دەپ ئىشەنچ قىلغانلىقتىن، پۇلنى ئىشەنچلىك يەرگە تاپشۇردۇق دەپ ۋەتەنگە پۇل بەرگەنلەرنى خاتىرجەم قىلىدىكەن. ئاندىن ھەجدىن

قايتقاندىن كېيىن ساختا ھەج بەدەل گۇۋاھنامىسى بىلەن ئۇلارنى خوش قىلىدىكەن.

بۇ ھەر يىلى شۇنداق داۋام قىلىپ كېلىۋاتقان قويمىچىلىق ئىكەن. بۇ ئەھۋالنى ئېيتىپ بەرگەن كىشى ھەر يىلى ئۆمەك بىلەن كېلىپ ھەج بەدەل تولپلايدىغان كادىرلار بىلەن مەككىدىكى ئۇلارنىڭ شېرىكى بولغان قويمىچىلارنىڭ ئىسىملىرىنى بىلىدىكەن. ئەمما بۇ ماقالىغا ئۇلارنى يازمىدۇق.

پۇلنى ياخشى يوللارغا ئىشلەتتۇق دەيدىغانلار

سەئۇدى ئەرەبىستانىنىڭ جىددە شەھىرىدە تۇرىدىغان ئىشەنچلىك بىر تىجارەتچى دوستۇم ھەج بەدەل ھەققىدە مۇنداق بىر ھېكايىنى ئېيتىپ بەردى:« بىز ھەر يىلى ۋەتەندىكى تۇغقانلىرىمىز ھەج بەدەل قىلدۇرۇپ قويۇش ئۈچۈن ئەۋەتكەن پۇلنى باشقىلارغا بېرىشكە ئىشەنچ قىلالماي بۇ يەردىكى مەلۇم بىر ئىسلامىي جەمئىيەتكە مەنسۇپ بولغان ئادەملەرگە بېرەتتۇق. چۈنكى ئۇ ئادەملەرنىڭ تەقۋادار مۇسۇلمانلارغا خاس قىياپىتى، چىرايلىق ۋە سىلىق سۆزلىرى بىزنى قايىل قىلغان ئىدى. ئىچىمدە بۇ ئادەملەرنىڭ كىشىلەرنى ئالدايدىغان چىرايى يوق دېگەن ئىدىم. كېيىن مەن قايسىبىر سەۋەب بىلەن

ئۇلاردىن ھەج بەدەلنى قانداق قىلىدىغانلىقىنى سورىۋىدىم. ئۇلار ھېچ ئىككىلەنمەستىنلا"بىز ئۇ ھەج بەدەلنىڭ پۇلنى باشقا ياخشى يوللارغا ئىشلىتىمىز. چۈنكى بىزنىڭ شەيخىمىز شۇنداق قىلىشىمىزنى ئەۋزەل دەپ پەتىۋا بەرگەن"دېدى. مەن بۇ سۆزگە ھەيران قالدىم. ئۇلارنىڭ بىر قانچە يىلدىن بىرى بىز بەرگەن كۆپ مىقداردىكى ھەج بەدەل پۇلنى ئېلىپ تۇرۇپ، بىرەر ئادەمگىمۇ ھەج بەدەل قىلمىغانلىقىنى شۇ ۋاقىتتا بىلدىم.»

ھەج بەدەل قىلىشنى تىجارەتكە ئايلاندۇرۇپ، كىشىلەرنى قاقتى-سوقتى قىلىدىغان قويمىچىلارنى قويۇپ تۇرايلى. ئەمدى بىراۋنىڭ ھەققىنى يېيىشتىن قورقىدىغان، تەقۋا سۈپەتلىك كىشىلەرنىڭ كىشىلەردىن ھەج بەدەل پۇلنى ئېلىپقىلغان ئىشى مۇشۇنداق بولغان.

ھەج بەدەل تىجارىتىدىكى قويمىچىلىقلار

ھەج بەدەل قويمىچىلىرى ۋىجدانسىزلاردۇر

سەئۇدى ئەرەبىستان رادىئوسى ئۇيغۇر بۆلۈمىنىڭ ئەڭ پېشقەدەم دىكتورلىرىدىن بىرى بولغان ۋەتەنپەرۋەر ئالىم سىراجىددىن ئەزىزى مۇنداق دىدى: « ھەج بەدەل تىجارىتى مەككىدە ئىمانىنى ۋە ۋىجدانىنى پۇل ئۈچۈن ساتىدىغان بەزى ئۇيغۇرلارنىڭ تىجارىتىگە ئايلىنىپ قالغان بولۇپ،2010-يىللىق ھەج مەۋسۈمىدە بىر قانچە ئۇيغۇر بىر بىنگاللىق بىلەن بىرلىشىپ يۈزدىن ئارتۇق ھەج بەدەل پۇلىنى يىغقان ۋە ھەجدىن ئىككى ھەپتە بۇرۇنلا پۇل بەرگەنلەرنىڭ قولىغا ھەج بەدەل گۇۋاھنامىسىنى تارقىتىپ بەرگەن. ھەج بەدەل قىلغۇچىلارنىڭ ئۇنلارچە ھەج بەدەل گۇۋاھنامىسىدىكى ئىسىملىرى ئۇنغا يېقىن گۇۋاھنامىدە تەكرار يېزىلغان، يەنى ھەج قىلماقچى بولغان بىر ئادەمنىڭ ئىسمى ئۇندىن ئارتۇق گۇۋاھنامىغا يېزىلغان. ھالبۇكى، بىر مەۋسۈمدە بىر ئادەم بىرلا ئادەمگە ھەج بەدەل قىلالايدۇ. بۇ گۇۋاھنامىلەرنىڭ ساختىلىقى ئاشكارىلانغاندىن كېيىن ھەج بەدەل ئىگىلىرى پۇلنى قايتۇرۇپ ئېلىۋېلىش ئۈچۈن بىنگاللىقنى ئىزدىگەندىن

كېيىن، بېنگاللىق ئوتتۇرىدىن غايىپ بولغان.»

ھەج بەدەل دېگەن تىجارەت ئەمەس

مىسسىرنىڭ ئەزھەر بىلىمگاھىنى ئەلا دەرىجىدە پۈتتۈرگەن، ھازىر سەئۇدى ئەرەبىستان رادىئوسىنىڭ تۈركى بۆلۈمىنىڭ مۇدىرى بولۇپ ئىشلەپ كېلىۋاتقان ئىستىداتلىق ئالىم ئابدۇلئەھەد ھاپىز مۇنداق دېدى:« ھەج بەدەل خالىغان كىشى قىلىدىغان ئىش ئەمەس. ئىقتىساد جەھەتتىن ھەجگە بېرىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولسىمۇ، ساقايماس كېسەل بولغانلىقتىن ياكى قاتتىق قېرىپ كەتكەنلىكتىن سەپەرگە چىقالمىغان كىشى بۇرۇن ھەج قىلىپ بولغان بىر كىشىنىڭ ھەرەمگە بېرىپ ـ كېلىش ۋە ھەج جەريانىدا ئېھتىياجىغا خەجلەش قاتارلىق چىقىملىرىنى بېرىپ، ئۇ كىشىنى ئۆزىنىڭ ئورنىدا ھەرەمگە ئەۋەتىپ ھەج قىلدۇرۇشتىن ئىبارەتتۇر. ئۆيدە ئولتۇرۇپ ھەجگە ماڭغان ئادەمگە ماۋۇ پۇلغا ھەج بەدەل قىلدۇرغاچ كەلسىلە دەپ، مەلۇم مىقداردا پۇلنى تۇتقۇزۇپ قويۇش بىلەن ھەج بولمايدۇ. بولۇپ قالار دېگەن تەقدىردىمۇ، پۇلنى ئالغان كىشىنىڭ ھەرەمگە كەلگەندىن كېيىن ئىشەنچلىك بىر كىشىنى تېپىپ، ئۇنىڭغا پۇلنى تاپشۇرغاندىن كېيىن، شۇ كىشىنىڭ ھەج قىلغانلىقىنى ئېنىق بىلىشى كېرەك. تونىمىغان بىلمىگەن، ھەج قىلىپ

قىلماسلىقى ئېنىق بولمىغان كىشىلەرگە پۇلنى تاپشۇرۇپ قويۇپ خاتىرجەم بولۇش خىيانەت بولىدۇ. بۇنداق نا مەلۇم ئىشتىن ساۋاپ كۈتكىلى بولمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ۋەتەندىن ھەج بەدەل ئۈچۈن كىشىلەرگە پۇل بەرگەن كىشى قاراپ تۇرۇپ پۇلنى ھالاك قىلىۋەتكەن بولىدۇ، خالاس.»

ھەج بەدەلنى تىجارەتكە ئايلاندۇرىۋېلىش جىنايەت

مەككە مۇكەررەمە شەھرىدە تونۇلغان ناتىق ئالىم ئەھمەتتوختى قارىھاجىم مەككىدىكى ياقۇب بەدەۋلەت ۋەقپىدە ئېلىپ بېرىلىدىغان جۈمە كۈنلۈك ۋەز-تەبلىغ سورۇنىدا مۇنداق دەپ سۆزلىدى:« ئىسلامنىڭ نۇرى تارقالغان مۇقەددەس شەھەر مەككىدە چوڭ بىر جىنايەت سادىر بولماقتا. ئۇ بولسىمۇ، ھەج بەدەلنى تىجارەتكە ئايلاندۇرىۋېلىپ ھايان تېپىش جىنايىتىدۇر. ئەي جامائەت! ھەج دېگەن بىر ئىبادەت. ئىبادەتتە تىجارەت قىلىنمايدۇ. بۇنداق قىلىش گۇناھتىن ئېشىپ جىنايەت سانىلىدۇ. ئىمانى ئاجىز، ۋەىجدانى يوق بەزى ئۇيغۇرلار ئانا ۋەتەندىن كۆپ كىشىلەرگە ھەج بەدەل قىلدۇرۇپ قويۇشقا ۋەدە بېرىپ، ئۇلاردىن كۆپ مىقداردا پۇل يىغىپ كېلىدۇ. ئاندىن بۇ يەردە ئافرىقىلىق، بېنگاللىق پاسىق ئادەملەرگە ھەر بىر كىشىنىڭ ھەج بەدىلى ئۈچۈن 200 دوللاردىن پۇل

بېرىپ، قالغان پۇلنى يانچۇقىغا سالىدۇ. ھەج بەدەل قىلىمەن دەپ پۇل ئالغان ھېلىقى قارا تەنلىك بىلەن بىنگالىيىنىڭ ھەج بەدەلنى قىلغان ياكى قىلمىغانلىقىنى، قىلغان تەقدىردىمۇ بۇ ھەججىنىڭ دۇرۇس قىلىنغان ياكى قىلىنمىغانلىقىنى ھېچكىم سۈرۈشتە قىلمايدۇ. شۇنىڭ بىلەن 2 رىياللىق ھەج بەدەل قەغىزىنى ئېلىپ بېرىپ، ئانا ۋەتەندە پۇل بەرگەنلەرنى يالغاندىن خوش قىلىدۇ.

بۇنداق قىلىش ئالدامچىلىق ۋە ئېغىر جىنايەتتۇر. ئاللاھ تائالادىن قورقىدىغان ۋە ئىمانى بار ئادەم مۇنداق پەس تىجارەتنى قىلمايدۇ. ئەي جامائەت! ئاللاھتىن قورقايلى! ھارام يېيىشتىن ھەزەر قىلايلى!»

ھەج بەدەل ساختىپەزلىكىدىن يەنە بىر كۆرۈنۈش

ئەزھەر بىلىمگاھىنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن، تۈركىيىدە دىنىي ساھەدە ماگىستىرلىق ئۇنۋانى ئالغاندىن كېيىن، سەئۇدى ئەرەبىستان رادىئوسى ئۇيغۇر بۆلۈمىدە ئىشلەپ كېلىۋاتقان ئالىم ئابدۇرازاق قارىم مۇنداق دېدى: «زامانىمىزدا ئۇيغۇر موسۇلمانلىرى ئىچىدە ئەۋج ئالغان ياكى قىلىنىۋاتقان ۋە قىلدۇرۇلىۋاتقان ھەج بەدەل ئاساسەن شەرىئەت كۆرسەتكەن ياكى ئىسلام ئالىملىرى تەرىپىدىن بەلگۈلەنگەن شەرتلەرگە ئۇيغۇن بولمىغان ھەج بەدەل

دىيىشكە بولىدۇ.

يەنە بىر مەسىلە شۇكى يۇقىرىدا مۇئەللىپ زىكىر قىلغانـدەك ھەج بەدەل قىلدۇرغۇچى شەخس بىلەن ھەج بەدەل قىلغۇچى ئوتتۇرىسىدا ھەج قىلغانلىقى ئۈچۈن ئالىدىغان پۇل ھەققىدە رەسمى كېلىشىم يۈز بېرىدىغان بولۇپ، بۇمۇ يۇقىرىدا زىكىر قىلىنغان : «ھەج بەدەل قىلغۇچىنىڭ مەقسىتى پۇل تېپىش بولماسلىقى ۋە ھەج بەدەل ئۈچۈن بېرىلگەن پۇل كەملىسە يەنە تەلەپ قىلىشى، ئەگەر ئېشىپ قالسا ئىگىسىگە قايتۇرۇپ بېرىش» دېگەن شەرتلەرگە ئۇيغۇن كەلمەيدۇ.

مەن مەككىدە ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگەن ۋەقەدىن بىرى شۇكى، مەككىدە تۇرىۋاتقان بىر ھاجىم ۋەتەنىدىكى بىر تۇنىشى ئۈچۈم ھەج بەدەل قىلدۇرۇپ بېرىش ئۈچۈن 15 مىڭ يۈەن ئالغان، مەككىگە كەلگەنىدىن كېيىن 15 مىڭ يۈەنىنىڭ ھەممىسىگە ھەج بەدەل قىلدۇرۇشقا چىدىماي 1000 دوللارنى بىرسىگە بەرگەن ۋە «قالغان پۇلنى ئۆزۈم خەجلىسەم بولىدۇ. چۈنكى ماڭا ھەج بەدەل قىلدۇرۇڭ دېدى، قىلدۇرۇپ قويدۇم» دېگەن.

يەنە بۇنىڭدىن بىر قانچە يىل بۇرۇن يەنى 2003 يىللاردا چەتئەلدە ئوقۇيمەن دەپ ئوقۇغۇچىلىق تونىنى كىيىۋالغان بىرسىنىڭ ئاتا- ئانىسى ئۆزلىرى ئۈچۈن پەرز

ھەج ئــادا قىلىــش ئۈچــۈن مەككىــگە كەلــگەن بولــۇپ، يۇرتىــدىن بىــر قــانچە ئــون كىشــىنىڭ ھەج بەدەل پــۇلىنى ئېلىــپ كەلــگەن ئىــكەن. مەزكــۇر ساختىپەز ئوقۇغــۇچى ئــۇ پــۇلنى ئاتىســىدىن ئېلىــپ مەزكــۇر كىشــىلەر ئۈچــۈن ھەج بەدەل قىلدۇرماســتىن، ئــۆزى خەجلىــگەن. كېيىــن باشــقا ئوقۇغۇچىلار ئەھۋالــدىن خەۋەر تېپىــپ سۈرۈشــتە قىلغانــدا، «ئاتــا ـ ئانــام ۋە مەن ھەج قىلىــپ قويــدۇق» دەپ قــاراپ تۇرغــان، ھــالبۇكى ئۇنىــڭ ئاتــا ـ ئانىســى ئــۆزلىرى ئۈچــۈن تۆنجى قېتىم ھەج قىلىش نىيىتى بىلەن ھەرەمگە كەلــگەن كىشــىلەر ئىــكەن. يەنە كېلىــپ بىــر قــانچە كىشــى ئۈچــۈن قانداقمۇ 3 كىشى ھەج قىلىپ بولسۇن؟»

ھەرەمگە بارغانلارغا پۇلنى تۇتقۇزۇش كۇپايىمۇ؟

ھەرەمــگە بــارىمەن دېــگەن ئادەملەرنىــڭ ھەممىســىنى ئىشەنچلىك دېگىلــى بولمايــدۇ. چــۈنكى ھەج ۋە ئــۆمرىگە ياخشى، تەقۋا، دىيانەتلىك ئــادەملەرمۇ كەلگەنــدەك، كــۆڭلى قــارا، كىشــىنىڭ ھەققىــدىن قورقمايــدىغان، ھــارامخور، يالغــانچى، ئالــدامچى ئــادەملەرمۇ كېلىــدۇ. بەلكــى مۇنــداقلار كۆپرەك كېلىدىكەن.

ھەرەمــگە ھەج بەدەلنىــڭ پــۇلنى ئېلىــپ كەلــگەن ئادەملەر راستىنلا تەقۋا، ئىشەنچلىك ۋە ھالال نىيەت بولغــان

تەقدىردىمۇ، پۇلنى ئۇلار باشقىلارغا بېرىدۇ. چۈنكى ھەج بەدەلنى ئۆزى قىلمىغانلىقى ئۈچۈن قىلىمەن ياكى قىلدۇرۇپ بېرىمەن دېگەن تىلى تاتلىقلارنىڭ بىرىگە ياكى بىر قانچىسىغا بېرىدۇ. بۇ پۇل شۇنداق قىلىپ ھەج بەدەل قويمىچىسىنىڭ چونتىكىگە چۈشىدۇ. بۇ ئەھۋالدا، ھەج بەدەل ئۈچۈن پۇل بەرگەن ئادەم -ئەگەر نىيىتى دۇرۇس بولسا- ياخشى نىيىتىگە چۈشلۈق ساۋاب تاپقان بولسىمۇ ھەجنىڭ ساۋابىنى تاپالمايدۇ. چۈنكى قىلىنمىغان ھەج بەدەلنىڭ يوق ساۋابى كىمگە مەنپەئەت قىلسۇن؟

مەيلى ھەج بەدەل قىلىنىدى دەپ پەرەز قىلغاندىمۇ، ئۆزىنى تونۇمىغان بىر ئادەمنىڭ پۇلىغا قىزىقىپلا قىلىنغان ھەج بەدەلى قوبۇل قىلىنمايدۇ. نەتىجىدە يوق ساۋابنى كىمگە بەرگىلى بولسۇن؟

ھەرەمدە تۇرغانلار پەرىشتە ئەمەس

بىزنىڭ ئاق كۆڭۈل، ساددا ئۇيغۇر خەلقىمىز سەئۇدى ئەرەبىستانىغا ھەر خىل مۇددىئالار بىلەن كېلىپ مەككە، مەدىنە شەھەرلىرىدە يەرلىشىپ قالغان ئۇيغۇرلارنى خۇددى ساھابىلاردەك ئىخلاسمەن، پەرىشتىلەردەك مەسۇم ئادەملەر دەپ ئويلايدىغان ئوخشايدۇ. شۇڭا ئۇلار ھەج بەدەل قىلدۇرۇش ئۈچۈن چىقارتقان پۇل-ماللىرى ھەرەمدە

تۇرىدىغان ئۇيغۇرلارنىڭ قولىغا تەككەنلىكىنى ئاڭلىسا كۆڭلى تىنىدۇ ۋە ئۆزلىرىنىڭ ھاجىم بولۇپ بولغانلىقىنى ھېس قىلىدۇ.

كاشكى، شۇنداق بولسا ئىدى، ئۇلۇغ جايدا تۇرغان ئادەملەر خۇددى خەلقىمىز كۈتكەندەك ئۇلۇغ بولسا ئىدى.

قويمىچىلىقنىڭ، ئالدامچىلىقنىڭ، نومۇسسىزلىقنىڭ ھەممە تۈرىنى مەككىدىكى بىر قىسىم ئۇيغۇرلاردا تولۇقى بىلەن كۆرگىلى بولىدۇ. بۇ يەرگە نۇرغۇن كىشىلەر ئىبادەت قىلىش ۋە گۇناھلاردىن پاكلىنىش ئۈچۈن كەلسە، يەنە نۇرغۇنلىرى باشقا رەزىل مەقسەتلەر بىلەن كېلىدىكەن.

ھاجىلىق ئۇنۋانى بەرگۈچىلەر ھەزەر قىلسۇن

ئانا ۋەتەندىكى ئىمام-خاتىبلار ھەرەمگە بارمىغان ئادەملەرگە ھاجىلىق ئۇنۋانى بېرىشتىن ھەزەر قىلسۇن! ئۇلارنىڭ ئالدىغا قويۇلغان بىرەردىن تونىنىڭ خاتىرىسىنى قىلىپ، ئويلاپ كۆرمەستىنلا كىشىلەرگە ھاجىلىق ئۇنۋانى بېرىشى بىرىنچىدىن، دىنىمىزدا بولمىغان بىر بىدئەت ئىشنى سادىر قىلغانلىقتۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ياكى ساھابىلار ئۇنداق قىلمىغان. ئىككىنچىدىن، خىرىستىئانلارنىڭ «غوُفران بېلىتى»سېتىش

ئــارقىلىق كىشــىلەرنىڭ گۇنــاھلىرىنى ئــالللاھ تائالانىــڭ نامىدىن كەچۈرىۋەتكەنلىكىگە ئوخشاش بىمەنىلىكتۇر.

بەش ۋاخ نامــاز ئوقۇيــدىغان ئــادەمنى نامازخــان دەپ ئاتىمىغاندەك، ھەج قىلغان ئادەمنىمۇ ھاجى دەپ ئاتاشىنىڭ ھــاجىتى يــوق تۇرسا، ھەرەمگە بارمىغــان بىــر ئــادەمنى بىــر قـــانچە مـــىڭ يـــۈەن ســـەرپ قىلىـــپ قويغـــانلىقى ئۈچـۈنلا«ھــاجىم»، «ھــاجى خېـنىم» دەپ ئۇنــۋان بېـرىش ياكى شۇنداق دەپ ئاتاش تولىمۇ ئەپسۇسلۇق ئىشتۇر.

ئىمـــام-خـــاتىبلار خەلقنىـــڭ يولباشـــچىلىرى بولـــۇش سۈپىتى بىلەن ئۇلارنىڭ كىشىلەرگە ياخشى ئىشلاردا ئـۈلگە بولىشـــى، بىـــدئەتكە قارشـــى تۇرىشـــى تەلەپ قىلىنىـــدۇ. ئۇلارنىـــڭ كىشـــىلەرگە ھـــاجىلىق ئۇنـــۋانى بېرىشـــتە تايىنىــدىغان بىــرلا نەرسىســى مەككىــدىكى كىتابخــانىلاردا سېتىلىدىغان ئەرزان قەغەز، خالاس.

ھەج بەدەل قىلغاننىڭ ھەممىسى قويمىچى ئەمەس

كىشىلەرنىڭ ئىمـانى ئاجىزلاشقان، مـال-دۇنيا يىغىـش ياشاشـــنىڭ غايىســـگە ئايلىنىـــپ قالغـــان، ئەخـــلاق-پەزىلەتلەرنىــڭ ئــورنىنى ئــاچكۆزلۈك ئىگىلىۋالغــان مۇشــۇ زامانــدا، نۇرغــۇن كىشــىلەرنىڭ تاشــقى قىيــاپىتىگە يــاكى چىرايلىق سۆزىگە ياكى يۇقىرى بىلىمگە ئىشىنىپ، قولىغا

ئىقتىساد تۇتقۇزغىلى بولمايدۇ. رېئاللىق شۇنى كۆرسىتىپ تۇرۇپتۇكى، مۇسۇلمانلارنىڭ كۆپ سانلىقى ئىبادەت مەسىلىلىرىدە ئۆزلىرىنىڭ ھەقىقىي مۆمىنلىكىنى ئىسپاتلىيالىغان بولسىمۇ، ئىقتىساد مەسىلىسىگە كەلگەندە، خىلى ئىشەنچلىك كۆرۈنگەنلىرىمۇ بىلىنى قويۇپ بېرىدۇ. ئىشەنچگە يارىمايدۇ. ئەمما ھەر قانداق يەردە ھالال يەيدىغان، ھارامدىن قاچىدىغان ئادەملەر تېپىلماي قالمايدۇ. شۇنداقتىمۇ ئۇلار ئاز سانلىق بولۇپ قالماقتا.

يۇقىرىقى بايانلىرىمىز ھەج بەدەل قويمىچىلىرىدىن ئىبارەت بىر گۇرۇپپا كىشىلەرنىڭ ھەج بەدەل تىجارىتىنىڭ بايانى بولۇپ، ھەج بەدەل قىلغۇچىلارنىڭ ھەممىسى قويمىچى بولۇپ قالمايدۇ، خۇسۇسەن ھەق تەلەپ قىلماستىن، تەلەب قىلغانىدىمۇ ھەجنىڭ كېتەرلىك چىقىملىرىنىلا ئېلىپ خالىسانە ھەج بەدەل قىلىپ قويغۇچىلار تېخىمۇ ئۇنداق ئەمەس.

چۈنكى ئاتا ۋەتەندىن كەلگەن ھاجىلار ئىچىدىن ئىلگىرى ئۆزلىرى ئۈچۈن پەرز ھەجنى ئادا قىلىپ بولغانلىقتىن، ئاتا-ئانىسى ياكى قېرىنداشلىرى ئۈچۈن ھەج بەدەل قىلىشقا كەلگەنلەرمۇ بولىدۇ. سەئۇدى ئەرەبىستانىدا يەرلىشىپ قالغان ئۇيغۇر قېرىنداشلاردىن ئالەمدىن ئۆتكەن ياكى ھەر خىل سەۋەبلەر بىلەن ھەجگە

كىيىلىش ئىمكانىيىتى بولمىغان ئاتا-ئانىسى ياكى قېرىنداشلىرى ئۈچۈن ھەج بەدەل قىلىدىغانلار بولىدۇ. سەئۇدى ئەرەبىستاندىكى ئىسلام ئۇنىۋېرسىتېتلىرىدا ئىلىم تەھسىل قىلىۋاتقان ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىلار ئانا ۋەتەنىدىكى ئائىلە ئەزالىرى، ئۇستازلىرى، ھەتتا يېقىنلىرى ئۈچۈن پۇل ئالماستىن ياكى ئالغاندىمۇ ئىنساپ بىلەن ئېلىپ ھەج بەدەل قىلىدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسى جائىزلىق دائىرىسىدىكى ئىشلاردۇر.

پۇل بەرگەننىڭ ھەممىسى ھاجى بولمايدۇ

ھەج بەدەلگە پۇل سەرپ قىلغانلار ھاجى بولامدۇ؟

يۇقىرىدا بايان قىلىنغان ئىككى ھەدىسنىڭ روھىغا ئاساسەن دېيىمىزكى، ھەجنىڭ شەرتلىرىگە توشقانلىقى ۋە ھەج قىلىشنى ئۆستىگە ئېلىپ ئۆز-ئۆزىگە ۋەدە بەرگەن بولسىمۇ، ھەرەمگە كېلەلمەي ئۆلۈپ كەتكەن ياكى ھەج بەدەل قىلىشنى ۋەسىيەت قىلىپ كەتكەن ياكى ھەج قىلغۇدەك ئىقتىسادقا ئىگە بولسىمۇ، ھەرەمگە كېلەي دېسە قاتناش قۇرالىرى ئۈستىدە ئولتۇرۇشقىمۇ قۇربى يەتمەيدىغان ھالەتتىكى ئاجىز كىشىلەر ئۈچۈن قىلىنغان ھەج بەدەل بىلەن ئۇلارنىڭ ئۈستىدىكى ھەج پەرزى ئادا تاپىدۇ.

ئەمما ھەققىدە ھەجنىڭ پەرز بولىشى ئۈچۈن يېتەرلىك شەرتلىرى ھازىر بولماستىن ياكى شەرتلەر ھازىر بولغان تۇرۇپ ھەج قىلىشقا ئېنىتىلمەستىن، ۋەسىيەتمۇ قىلماستىن، ئۆلۈپ كەتكەنلەر ئۈچۈن ھەج بەدەل قىلىنمايدۇ. چۈنكى ئاۋۋالقىسى ئۈچۈن ھەج بەدەل قىلىشنىڭ ھاجىتى يوق. بۇ ئۇنىڭ ھەجنىڭ شەرتلىرى توشۇشتىن بۇرۇن ئۆلۈپ قالغانلىقى سەۋەبلىك. كېيىنكىسىگە ھەج بەدەل

قىلغاننىڭ پايدىسى يوق. بۇ ئۇنىڭ ۋەسىيەت قىلمىغانلىقى سەۋەبلىك.

ئەمدى تىرىكلەرگە كەلسە، قايسىبىر سەۋەب بىلەن بولمىسۇن، ھەرەمگە كېلەلمەيدىغان ئادەمگە ھەج پەرز ئەمەس. چۈنكى قۇرئان كەرىمدىكى« يولغا قادىر بولغان كىشىلەرنىڭ ئاللاھ ئۈچۈن كەبىنى ھەج قىلىشى پەرز قىلىندى[27] دېگەن ئايەت بۇنى ئوچۇق سۆزلەپ تۇرۇپتۇ.

ھەرەمنىڭ يولىغا قادىر بولۇش دېگەنلىك تېنى ساق، ئىقتىسادى يېتەرلىك، قولىدا پاسپورتى بار، ھەج سەپىرىگە ئاتلانسا، سىياسى ياكى ئىقتىسادىي ياكى ئىجتىمائىي جەھەتلەردىن ھېچقانداق خەۋپكە ئۇچرىمايدىغانلىقىدىن، ئۆزىنى ۋە بالا-چاقىلىرىنى زىيان-زەخمەتكە ئۇچراتمايدىغانلىقىدىن خاتىرجەم بولۇش دېگەنلىكنى كۆرسىتىدۇ. بۇ شەرتلەرگە توشقان ئادەملەرنىڭ ھەج قىلىشى پەرزدۇر.

ئەمما ئىقتىسادىي ئەھۋالى ئوتتۇرھال بولۇپ، پارا بەرمەستىن نورمال يول بىلەن پاسپورت ئالالمايدىغانلار، نورمال يول بىلەن ساياھەت پاسپورتى ئىشلەتكەن

(27)ئال ئىمران سۈرىسى97-ئايەت.

تەقدىردىمۇ، ھەرەمگە بارسا كۆيۈپ كېتىدىغانغا كېلىشىپ كۆپ مىقداردا ياجىڭ قويۇش ئارقىلىق بالا-چاقىلىرىنىڭ رىزقىنى باشقىلارغا ئۆتكۈزۈپ بېرىپ ئۇلارنى قىيىنچىلىقتا قويۇشقا مەجبۇر بولۇپ قالغانلار، تېنى ساق بولمىغانلىقتىن ھەرەمنىڭ سەپىرىگە بەرداشلىق بېرەلمەيدىغانلار ۋە ھەج سەپىرىگە چىقسا مائاشىدىن ئايرىلىپ قېلىپ بالا-چاقىلىرىنى زىيانغا ئۇچرىتىش خەۋپىدە قالغانلار ئۈچۈن ھەج پەرز ئەمەس. ھەج پەرز بولمىغان ئىكەن، ھەج بەدەل قىلدۇرۇشنىڭمۇ ھاجىتى يوق. چۈنكى ئۇلارنىڭ ئۈستىدە ھەج قىلىشتىن ئىبارەت بىر قەرز يوق.

ھەج پەرز بولمىغان ئادەم ھەج بەدەل قىلدۇرمايدۇ

بىزگە ھەج پەرز بولمىغان بولسىمۇ ھەج بەدەل قىلدۇرساق ساۋاب بولامدۇ؟ دېگۈچىلەرگە مۇنداق دەپ جاۋاب بېرىمىز:

1. ھەرەمگە بارالايدىغان ئادەمنىڭ ئۆزى ئۈچۈن ھەج بەدەل قىلدۇرۇشى بىدئەتتۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ياكى ئۇنىڭ ساھابىلىرىدىن ھېچكىم ئۆزى ئۈچۈن ئادەم ياللاپ ھەج ياكى ئۆمرە قىلدۇرغان ئەمەس. بىدئەت ئىشنى قىلىشتا ساۋاب يوق، بەلكى گۇناھ باردۇر.

2. ئەتراپىدىكى ئىنسانلارنىڭ ئېھتىياجلىرىنى قايرىپ

قويۇپ، ئۇرۇق-تۇغقانغا سىلە-رەھىم قىلىش، قوشنىلارغا ياخشىلىق قىلىش، يېتىملارنىڭ بېشىنى سىلاش قاتارلىق مۇھىم ئىجتىمائىي پەرزلەرگە كۆز يۇمغان ھالدا، ساۋاب بولىشىدىمۇ، قوبۇل بولىشىدىمۇ ھېچقانداق كاپالىتى يوق، ناۋادا ساۋاب بولىدۇ دەپ پەرەز قىلغان تەقدىردىمۇ، ساۋابى ئىجتىمائىي پەرزنى ئادا قىلغانغا ھەرگىز يەتمەيدىغان شۇ ھەج بەدەل ئۈچۈن پۇل سەرپ قىلىش ئىسراپخورلۇقتۇر. ئاللاھ تائالا ئىسراپخورلارنى زادى ياقتۇرمايدۇ. ئاللاھ تائالا ئۆزى بەرگەن مال-دۇنيانىڭ ھېسابىنى ئالىدۇ.

3. ئۆزلىرى ئۈچۈن ھەج بەدەل قىلدۇرىۋاتقانلارنىڭ مۇتلەق كۆپ سانلىقى رىيا ئۈچۈن قىلىدۇ. چۈنكى ئۆزىنىڭ ئىسسىق ئۆيىدىن، بالا-چاقىلىرىنىڭ مېھرىدىن ئايرىلىپ باقماستىن، يول ئازابى تارتماستىن، گاھ ئاچ، گاھ توق بىر قانچە كۈنلۈك جاپانى چەكمەستىن، مەككە، منا، ئەرەفات قاتارلىق جايلاردا پىيادە يۈرۈپ مۇشەققەت كۆرمەستىن، ھەتتا ئۆيىنىڭ بوسۇغىسىدىن سىرتقا چىقىپمۇ باقماستىن، ساپاغا يۆلىنىپ ئولتۇرغان پېتى بىر قولىنىلا ھەرىكەتكە سېلىپ، يانچۇقىدىن شارتتەك 1000دوللارنى چىقىرىپ قويۇش بىلەنلا«پالانى ھاجىم»، «پالانى ھاجى خېنىم»دېگەن ئاتاققا ئېرىشىش، ئەل-يۇرت، جامائەتنى چاقىرىپ، ئىمام ئاخۇنۇمغا بىر تونى كىيگۈزۈپلا، ئۇنىڭ ئېغىزىدىن ھاجىلىق ئۇنۋانىنى ئېلىپ ھۇزۇرلىنىش،

ئاندىن غادىيىش، مېھماندارچىلىقلارغا بارغاندا تۆرگە چىقىپ ئولتۇرۇش سالاھىيىتىگە ۋە ھۆرمىتىگە ئېرىشىشتىن ئىبارەت بۇ ھەر تەرەپلىمە پايدىلىق سودىنى كىمنىڭ قىلغۇسى كەلمىسۇن؟

4. ھەج قىلىشقا شەرتى توشقان تۇرسىمۇ، قان بېسىمى، ئارتۇق سېمىزلىك، ياشىنىپ قالغانلىق، ئىسسىققا چىدىماسلىق ۋە باشقا سەۋەبلەرنى باھانە قىلىپ، ھەجگە بېرىشنىڭ ئورنىغا ئۆزلىرى ئۆچۈن ھەج بەدەل قىلدۇرۇغانلارنىڭ بۇ ھەج بەدىلى ئادا تاپمايدۇ. نەتىجىدە، ھەج پەرزى ئۆلارنىڭ گەردىنىدىن ساقىت بولمايدۇ.

ھەج دېگەن ئۆزىنىڭ ئىسسىق ئۆيىنىڭ راھىتىدىن كېچىپ، مۇساپىرلىق ئازابىنى تارتىش، ئۆيىنىڭ مېزىلىك تائاملىرىنىڭ لەززىتىدىن كېچىپ، تاپقانىنى يېگەنگە شۈكۈر قىلىش، بالا-چاقىلىرىنىڭ مېھرىدىن كېچىپ، باشقىلارنىڭ ئوماق بالىلىرىنى كۆرگىنىدە كۆزلىرىدىن مۆلدۈردەك ياشلارنى تۆكۈش، ئۆز ئۆيىنىڭ يۇمشاق ياتاقلىرىدىن كېچىپ، داق يەرلەردە يېتىش، ئۆز يۇرتىنىڭ يېقىملىق ھاۋاسىدىن كېچىپ، ئىسسىقتىن تەرلەپ پىشىش قاتارلىق نۇرغۇن جاپالارنى باشتىن كەچۈرۈش بىلەن ئورۇندىلىدىغان ئىبادەت. شۇڭا قىلغان ھەججى قوبۇل بولغان ئادەم خۇددى ئانىسىدىن ئەمدى تۇغۇلغان

بوۋاقتەكلا جىمى گۇناھلاردىن پاك بولىدۇ. بۇ خۇسۇسىيەت ھەجدىن باشقا ىىرەر ئىبادەتكە بېرىلگەن ئەمەس.

ئەگەر جاپا تارتماستىنلا، ئازراق پۇل خەجلەپ قويۇش بىلەن ئۆيدە ئولتۇرۇپ«ھاجىم» بولۇپ قالىدىغان ئىش بولسا ئىدى، جەننەتنى پۇلغا سېتىۋالغىلى بولار ئىدى، كىشىلەرنى قاقتى-سوقتى قىلىش بەدىلىگە بېيىغانلار بىلەن خەلققە زۇلۇم سالىدىغان زالىملارمۇ ئۆيدە ئولتۇرۇپلا «ھاجىم» بولۇپ گۇناھلىرىدىن ۋە جىنايەتلىرىدىن پاكلانغان بولار ئىدى. ئەمما بۇ مۇمكىن ئەمەس.